III. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 32

דער פּרייז נ׳ יר רוססלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל.
פֿירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפּריל — 2 ״
דען 1טען אויגוסט — 1 ״
ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפּ.

דער יוד

ציימשריפט
פֿיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאג: חברת „אחיאסף״.

אבאנאמענטס פּרייז יאהרליך:
עסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאהריג —.6 ״
פֿירטעליאָהריג —.3 ״
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 ״
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.
פּרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפֿעניג, 10 קאפּ.
Erscheint Donnerstag.

צו אונזערע געעהרטע אבאָנענטען!

מיר ערלויבען אונז צו דערמאהנען אַז מיט דער נו׳ 30 ענדיגט זיך דאס אַבאָנאמענט פֿיר די וועלכע האָבען איינגעצאָהלט בי יעצט נור די ערשטע 2 ראטען, און מיר בעטען גלייך צוצושיקען **די דריטע ראטע — 1 רו״כ.**

אויך אונזערע אַבאָנענטען וועלכע האָבען אויסגעשריעבען דאס בלאַט פֿון 1 אַפּריל ביז ענדע יאָהר און האָבען איינגעצאָהלט די ערשטע ראַטע 2 רו״כ האָבען יעצט צוצושיקען די אנדערע 2 רו״כ. און מיט דער נו׳ 26 האָט זיך געענדיגט דאָס אַבאָנאמענט פֿיר דיי ע נ י ג ע וועלכע האָבען אבאָנירט די ציימונג נור אויף א האַלב יאָהר פֿון 1 יאַנוואַר, אָדער אויף איין 1/4 יאָהר פֿון 1 אַפּריל. און מיר בעטען יעדען זעהר אזוי גוט זיין גלייך, א ו נ ג ע ז ו י מ ט, ארייגצושיקען דאס געלד פֿיר די וויימערע צייט, כ ד י מ י ר ז א ל ע ן ק א נ ע ן ו ו י י ט ע ר ש י ק ע ן ד י ב ל ע ט ע ר כ ס ד ר.

אונזערע אַבאָנענטען אויף דער **„וועלטגעשיכטע״** זענען מיר מודיע אַז **דער צוויי־טער באַנד** דרוקט זיך יעצט און וועט אין גיכען צושיקט ווערען.

דער אינהאלט וועט זיין פאלגענדער:

ערשטע אבטהיילונג.
י ו ד י ש ע ג ע ש י כ ט ע.

1) פֿון דעם איינוואַנדערן פֿון די יודען קיין כנען ביז צום ערשטען יודישען מלך.
2) די פֿאַראייניגטע יודישע מלוכה, פֿון שאול ביז רחבעם.
3) די יודישע וועלטליכע קולטורא.
4) פֿון צערפֿאַלען פֿון דער יודישער מלוכה ביז איהר פֿאַלען.
5) די יודישע גייסטיגע קולטורא ביז צום ערשטען חרבן.
6) די יודען אין בבל און זייער אומקעהרען זיך צוריק קיין ארץ ישראל.
7) די יודען אונטער פערסישער הערשאפֿט.

צווייטע אבטהיילונג.

8) די פערסישע מלוכה.

דריטע אבטהיילונג.
ג ר י כ י ש ע ג ע ש י כ ט ע.

9) די עלטעסטע צייטען.
10) די מיליטערישע מלוכה שפּארטא און די דעמאָקראַטישע אטהען.
11) די מלחמות מיט פערסיען.
12) די בליטהע צייט אטהענס.
13) דער פעלעפּאנעזישער קריעג.
14) די איבערמאכט שפּאַרטאַס.
15) טהעבענס גרויסקייט און אטהענס ווידעראַמאַל אויפֿלעבען.

און מיר בעטען די אַבאָנענטען וועלכע האָבען אַריינגעשיקט אויף דער וועלטגעשיכטע נור 50 קאָפּ. פֿיר וועלכע זיי האָבען גע־קריגען דעם ערשטען באַנד, זיי זאָלען גיטינסט צושיקען דאס איבריגע צו 1 ר׳ (אָדער צו 1.50 מיט פּאָרטאָ.)

אונזערע נייע אַבאָנענטען פֿון 1 יולי, קענען א ו י ך בעקומען **4 בענדער „וועלטגעשיכטע״ פֿיר 1 רו״כ** מיט פּאָרטאָ 1.50 רו״כ.

צו דער נומער 30 האָבען מיר בייגעלעגט פֿיר אונזערע אבאָנענטען ד א ס ז ע כ ס ט ע ב י ל ד **„וואהין זאלען מיר געהן?״** (רומענישע אויסוואַנדערער). דיעזעס בילד האָבען מיר געלאָזט ספּעציעל פֿערפֿערטיגען פֿיר אונזער בלאַט ביי דעם בעוואוסטען מאָלער ה׳ אַ ק י ן. און אויך די וויימערע בילדער וועלען מיר זיך בעמיהען ווי אַם שענסטען ארויסצוגעבען.

אין גאַנצען בעקומען אונזערע היינטיגע־יאָהריגע אבאָנענטען 12 בילדער פֿון יודישען לעבען אומזיסט.

דער אבאנאמענטס-פּרייז פון „יוד״:
יעהרליך 5 רו״כ; האלביעהרליך 3 רו״כ; פֿירטעליעהרליך 1.50 רו״כ.

אדרעסע פֿיר רוסלאנד: Изд. „Ахіасафъ“, Варшава. | Verlag „Achiasaf“. Warschau. (מינדליך: טווארדא 6).
פֿיר אויסלאנד: Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 16.

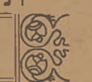
די אדמיניסטראציאן „דער יוד״.

רשימת הספרים.

היהודים בכינה מ. אדלר	35 —
הזמיר שירים אהרן מירסקי	30 —
עוזר המורה והתלמיד, חומש דברים	50 —
רייניליכקייט און געזונד, היגיענישע ביבליאָטעק נומער 1 ד״ר מ. יעווגען	8 —
דארווינימוס, אָדער דארווין האָט געטראָפען ב. פיינענבוים	10 —
Знаментые евреи мужчины и женщины вып. IV.	— 25
Талмудъ мишна и тосевта Н. Переферковичъ томъ III.	2 50

„מעטאמארפאזא״

דאס בעסטע קאָסמעטי־
שע מיטעל געגען זאָמער־
שפּראָסען.

אלס איינציגער בעוויז פון עכטקייט איזט דער אונטערשריפט קרעם קאזימי Cazimi : אהנע דעם אונטער־שריפט איזט נעפעלשט. ווירד אין אלע אַפּאָטהעק און פאַרפום־געשעפטען פערקויפט.

דער הויפט־פערקויף איזט אין

האנדעלסהויז י. ב. סגל, ווילנא־אדעסא.

אין בעטראַכט פון געפעלשטע „מעטאמאַרפאזא״ האט דער ערפינדער קאזימי איינען ריסונאק אויף די פלאקאטען צוגעגעבען

די קוועלען פון שענהייט „מעטאמארפאזא״

בעשטעטיגט פון האנדעלס־ און מאנופאקטור־דעפארטעמענט נו׳ 4683 וועלכע ווירד אין אילוסטרירטע זורנאַלע פובליקירט ווערדען.

האוצר

פתרון המלים שנמצאו במקרא ובמשנה וכו׳ ותרגומן לשפות רוסיא ואשכנז

מאת ש. י. פין (המנוח).

עם הערות (בסוף כל חלק) על השמות הנוגעים לחכמת הרפואה בכל ענפיה

מאת ד״ר ל. קאצענעלסאהן.

יצאו לאור

ונשלחו לכל החותמים

ובזה כלתה החתימה לאלה אשר שלמו בעד עשרים חוברות 3 ר״כ.

הספר יוצא לאור במחברות א־ באגען
מחיר כל מחברת 22 ק״פ ועם פארטא 24 ק׳.

אולם לחותמים הוזל המחיר ע״פ התנאים

א) בתשלום למפרע עבור כל הספר — 8 רו״כ.
ב) „ „ „ 20 חיב׳ — 3 „
ג) „ „ „ 10 „ 1,80 „

החותמים מקבלים החוברות בכל שבוע חפשי מפארטא.

כתבת המו״ל: Издат. „Ахіасафъ“, Варшава.

erlag „ACHIASAF“ Warschau.

ווירושלים תעלה על לבבכם!!

אלבום

מראה ארץ ישראל והמושבות

אנזיכטען פון פאלעסטינא און די יודישע קאלאניעס

פאָטאָגראַפירט און בעשריבען פון י. ראפאלאָוויץ און מ. זאַכס

דער אַלבום ענטהאַלט פּרעכטיגע בי״דער פון אַלע יו־דישע קאָלאָניעס אין ארץ־ישראל מיט בעשרייבונג אין דעברעאישער און דיי־טשער שפּראַך, פון זייער ענטשטעהונג און יעצטיגען שטאַנד, אויך

בילדער פון וויכטיגע ערטער און שטעדט אין ארץ־ישראל

די בילדער זענען קונסטפאָל געאַרבייט און געדרוקט אין איינער פון די בעסטע קונסטדרוקערייען אין דייטשלאַנד, און די בעשריי־בונגען נעבען דעם לעזער אַ פאָלשטענדיגעס בילד פון די קאָלאָ־ניעס און דעם לעבען פון די יודישע אַקערבויער אין ארץ־ישראל.

דער אַלבום קען דיענען אַלס בעסטעס געשענק און צירונג אין שטוב.

פרייז פון אלבום 3 רובל מיט פארטא.

אויף פערלאַנגען איז אויך צו בעקומען אין פראַכט־ווייס־בלוי מיט גאָלדשניט איינבאַנד צום פרייז פון 4 רובל.

Verlag „ACHIASAF“, Warschau

Печатается и вскорѣ выйдетъ:

ЧАРТЕРЪ

историко-сравнительное изслѣдованіе

Г. А. БѢЛКОВСКАГО.

Товарищество „АХІАСАФЪ“ Варшава.

שפיגעל־ פאבריק ל. אידעלזאק, ווארשא

רימארסקא נו׳ 10

עמפפעהלט זיין גראָסעס לאַגער פאָן פערשיעדענע שפּיעגעל שפּיעגלגלאס, טרעמאָשפּינעל או״וו.

פערקויף ענגרא עט דעטאיל.

DAS ZEITALTER.

יוצא אחת בשבוע.

Krakau, 15 August 1901. .32 גליון קראקא, א׳ דר״ח אלול תרס״א.

המו״ל:
חברת „אחיאסף“.

תכן הענינים:

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה	—.14	קראנען.
לחצי שנה	—.7	„
לרבע שנה	3.50	„

ברוסיה:

לשנה	—.6	רו״כ.
לחצי שנה	—.3	„
לרבע שנה	1.50	„

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה 12 מארק.
באנגליה „ 12 שילינג.
בשאר ארצות לשנה 17 פרנק.
בארץ ישראל „ 15 „

מחיר כל גליון 15 ק׳, 30 העל׳.
בעד חילוף הכתבת 20 ק׳.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ׳.

כתבת „הדור“:

ברוסיה: Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste 25.

בשאר ארצות: Administr. „HADOR“, Krakau, Gertrudy 16.

שנה ראשונה. — Hadôr — Das Zeitalter — I. Jahrgang.

הדור

יוצא אחת בשבוע.

המו"ל: חברת "אחיאסף".

תנאי החתימה:

באוסטריה־אונגריה:

לשנה . . .	14.—	קראָנען
לחצי שנה . .	7.—	"
לרבע שנה . .	3.50	"

בשאר ארצות:

באשכנז לשנה . .	12	מארק
באנגליה לשנה .	12	שילינג
בשאר ארצות לשנה	17	פרנק
בארץ ישראל " .	15	פרנק.

ברוסיה:

לשנה . . .	6.—	רו"כ
לחצי שנה . .	3.—	"
לרבע שנה . .	1.50	"

מחיר כל גליון 30 הילר, 15 קופ'.

בעד חילוף הכתבת 20 קופ'.

מחיר מודעות:

בעד כל שורה קטנה פטיט 20 הילר, 10 קופ'.

Erscheint jeden Donnerstag.

קראקא, א' דר"ח אלול תרס"א. — גליון לב — Nr. 32. — Krakau, 15 August 1901.

משפטים אדבר.

מרגיש אני, שדברים קשים, דברים מרים ולא -- מנומסים אוציא הפעם מפי, ואולם לעצור ברוחי איני יכול ולשום מחסום לפי איני רשאי, כי כבר כשל כה הסבל, כבר נמלאה הסאה! קשה לך להזהר בחקי הנמוס בשעה שאתה מלוה תקוה ישראלית לבית עולמה, קשה לך להזהר בחקי הנקיות בשעה שאתה טובע בים של מדמנה.

כל ימי אני שונא את "חברת מפיצי השכלה בישראל"! רואה אני איך העם מתיחס אל החברה הזאת ואני מאמין בחושו הבריא ומצטרף אני להתיחסותו זו. עומק הנאצה המסתתרת גם בשמה לבדו, כבר מעיק לי, גודל העולה המכבצבצת מתוך מטרתה העיקרית ואופן פעולתה, כבר עושני למתנגדה היותר אכזרי; כל ימי אני מרגיש שאין חברה, הבאה ל ה פ י ץ השכלה מתאמת לרוח עמי, זה העם הגדול ה צ מ א להשכלה, המחפשה וממית את עצמו עליה. כל ימי אני בטוח שאיזו טפה מרה אצורה בתוך השכלה זו, שאין בה אלא מין מלאכותיות ויש גם שאני מגלה מבלי משים איזו נקודות משותפות לה ולאותה ההשכלה שבני אירופה מ פ י צ י ם גם הם בארצות הרחוקות שהם כובשים; כל ימי אני מרגיש יחד עם המון־עמי שאיזה אויב רע אורב לנו ומסכן את נפשנו ורוצה לקהתה; כל ימי אני שונא לתלמידי בתי הספר העומדים תחת חסותה של החברה הזאת ויוצאים לאויר העולם מזוינים עפי"ר בשנאה לעמם. כל ימי מתעב אני את הליכות החברה הזאת, את אונאת־עצמה הטמונה בעצם קיומה, ומקלל את יום הולדה; רואה אני חברה אשר לעתידותיו של ישראל לא תקוה, ובכל זאת מטפלת היא בעברו ובתולדותיו; לתחית ישראל לא תחכה, ובכל זאת מוצאת היא די און בקרבה להגיד קבל עם (? — העורך.), שרק ההתבוללות המשובהה היא שתביא מרפא בכנפיה לעם ממושך וממורט; כל קשר בינה ובין שפתנו, זו השרידה היחידה המאחדת את עצמותינו הפזורות, אינה מרגישה, ובכל זאת היא מכניסה אותה אל הפרוגרמאות של בתי הספר אשר לה; רואה אני את כל אלה ואני בז לרפיונה ולועג לקטנותה. כל ההשכלה אשר לה אינה אלא מין דבר מלאכותי. כל ימי אני מרגיש את הזיוף ואת השניות שבמצב כעין זה ושונאו מעומק הלב, כי כל ימי אני מאמין שרק ה ש כ ל ה ע ב ר י ת, השכלה היוצאת ממקור טהור, היא שתצרף ותזקק את עמנו מבלי עשות עמו כלה, ואני מאמין, שרק אהבה נאמנה, אהבה לאומית לעמנו הסובל, היא שתחיה את כל הכחות המוסריים הצפונים בו ותקרבהו אל שעת גאולתו ופדות נפשו; ולא עוד, אלא שבימי ההתעוררות שעברה במחנה ישראל בשנים האחרונות, יש גם שהייתי אומר: הנה בא היום אשר גם "חברת מפיצי השכלה בישראל" תזדעזע ותתחיל להוש שחרפה היא להתפרץ אל מחנה עם מדולדל, הלוחם את מלחמת קיומו בנטף דמו האחרון, להרוס ולרמוס לעיניו את כל הקרוב ללבבו, לתת לו נזיד עדשים מחיר סגלותיו העתיקות, ידיעות מצומצמות בחכמת החשבון מחיר ירושתו בת־אלפי־שנים, ולהראות לפניו עם כל זאת בתור מטיבו, מרחמו ומצילו! אמרתי, הנה התגברה התנועה ההיא גם על הקפאון של לבות האבן האלה וסוף סוף יבינו גם הם כה עמם דורש מהם ואיזוהי הדרך אשר עליה תהיה תפארתם. אמרתי—והנה הסניף שלהם באודיסא משמיע קול ברמה, כי דבר אין לו עם היהדות ותקוותיה, כי איזה סוחר מן השוק טוב להם ממבחר סופרינו המקדישים את כל כחותיהם לחנוך עמנו, לתחיתו ולהנשמת יעודיו הקדושים; אמרתי — והנה מאורע אחר, מעשה ידי החברה הזקנה בעצמה, בא ומזכיר נשכחות, בא ומבליט מהדש את אופיה האמתי של בריה זו.

יושב אני כעת ביקטרינסלב, מסתכל בחיי אחינו וגם מתענג לפרקים על הצעדים שהם עושים לפנים גם בהכרת־עצמם וגם בתשובתם אל עמם ואל קניניו הרוחנים, והנה קול במחנה: שעורים למורים עברים נפתחים! אני מתמלא שמחה: הנה כמתוקנים שבהם גם אנחנו עושים, הנה גם לנו איניציאטיבה, הנה ה מ ו ר ה ה ע ב ר י קם לתחיה, ודבר זה הוא סימן יפה להדור ההולך וערובה נאמנה שהדור הבא לנו הוא! והשעורים הללו נפתחים על ידי "חברת מפיצי השכלה בישראל"! הנה סוף־סוף ירדה גם זו ממרום שבתה לראות בצרכיו של עמנו השואף להתחדשות ולהושיט לו יד עזרה ברגע התנערו מעפרו; והקול הולך וחזק, ומכתבי העתים מ־יעים לקראת השעורים ולקראת החברה אשר הביאה אותם לעולם, ואני אין עיני צ־ה ח"ו באויבתי, אדרבא, אני מתחיל להאמין בתשובתה של זו, אני כבר בונה לי מגדלים פורחים באויר לעתיד לבוא, והנה...

השעורים נפתחים ברעש ובצלצול, במשתה וביום טוב, במעמד שרים רמי המעלה ומבחר האינטיליגנציה הרוסית. וכבר בשעת הפתיחה אפשר היה לראות מה תקותנו ומה ערכם של השעורים האלה לנו העברים באמת; כבר בשעת הפתיחה אפשר היה להלב הרגש לחוש את הסערה ההולכת וקרובה, כבר בשעת חדוה אפשר היה למשש את הנגוד הנורא העתיד לקרוע את חברי השעורים לקרעים שאינם מתאחים; כבר אז

די היה לראות, איך רוב „המורים העברים" מתענגים כביכול לשמוע הברכות והנאומים על האחוה ועל האחדות העתידה לקרב את האומות, וכובשים פניהם בקרקע בשעה שקם הנואם הלאומי, עברי המסור לעמו ואמר שרק בין אומות שוות במעמדן אפשר הוא לאחוה אמתית, לאחוה טבעית, בשעה שאין לא התבטלות מצד אחד ולא מרות מן הצד השני; די היה לראות רק במחזה הזה בשביל שיתברר עד כמה רב המרחק בין הנפשות הפעוטות האלה ובין הצבור הקטן של המורים, שהסכימו בכל לבם לדברי הנואם, בהיותם מרגישים שאבן כבדה, אבן מעיקה, גלל מעל לוח לבם הכואב. וכבר באותה שעה לא קשה היה לבוא לכלל דעה, שאין שני הפכים כמו אלו יכולים לדור בכפיפה אחת, ששום הרכבה אי־אפשר לשני יסודות סותרים זה את זה; וכבר נקל היה לנבאות מראש שעתידה עבודת המורים לקבל צורת מלחמה בין שתי מפלגות ולהתקלקל על ידי זה ואין צריך לומר שבאמת כך היה.

כשקם אחד מן המורים ואמר שאין אנחנו צריכים לשפתנו, אלא עד כמה שהיא נחוצה לנו להבנת תפלותינו, נענעו לו חבריו בראשיהם, והציר האחד של „חברת מפיצי השכלה בישראל", אשר נשלח הנה מפטרבורג להשגיח על מהלך השעורים, הרגיש בלי ספק עונג מיוחד לראות את פרי הזרע אשר זרעו אנשי החברה ואשר קצרו עתה „חורי העם" לעיניו; וכבר בימים הראשונים יצאו בחיל כמה מן המורים הבקיאים בהבנת רמזים דקים ויודעים את נפש החברה הסוככת עליהם, וידברו סרה על „חלומות הלאומיים" ועל הזרמים החדשים שהם מכניסים לשפתנו, בשעה ששפתנו זו, שפת „כתבי הקודש הקדושים", היא „מצבת" הדרתנו בימים שעברו, אשר חלילה לנו לנגוע בה; וכשראה מורה לאומי צעיר אחד בעל לב רגש, שחבריו של הדורש הזה שוב מנענעים לו בראשיהם וציר החברה העסוקה בהפצת השכלה בישראל אינו רואה גם הוא כל דופי בדבריהם של המורים, אשר בידם נתון גורלם של ילדינו, קם ואמר: אדוני הנכבדים, אתם מתנפלים על הזרמים החדשים שאנו מכניסים לשפתנו, אתם באים עלינו בטענה ש„עברית בעברית" היא מתודה מזיקה, ואולם דעו נא, רבותי, ושימו על לב אתם המחנכים של הדור הבא, שהגרעין העיקרי של אסוננו הוא זה: שאנחנו מובאים לקרבן למצבנו הרעוע ולשניות היותר משונה השוררת בכל מקצעות חיינו; אסוננו היותר גדול, המחבל ומקצץ בנו, הוא זה: שאנחנו מוכרחים לתת בבתי ספרינו מקום לשתי לשונות, בשעה שבתי הספר של האומות השרויות על אדמתן אינם משתמשים אלא בלשון אחת, בלשונם הם. ככה דבר הנואם הלאומי ומיד הרחיקו אותו מן הלשכה וישללו ממנו את זכותו — להשתתף בשעורים. איני בא לדון על השאלה, אם היתה דוקא שעה זו שעת הכושר לאמירת הדברים האלה, אבל מ ב י ן אני את נפש המורה הזה, המצטער בצער עמנו ומשתתף אני בצערו, ואולם עוד יותר מזה אני מבין את „חברת מפיצי השכלה בישראל" ואת ה ט ו ב ו ת שהיא עושה עמנו! מתירא אני מפני שלהבת־אורה המביאה לידי שרפת נשמתנו! ואולם תדע נא „חברת מפיצי השכלה בישראל" כי עברו הימים הטובים ההם, אשר בם הכל היה מותר לאלה הבקיאים בספר־הדקדוק של קירפיטשניקוב, תדע נא החברה כי דור חדש, דור משכיל עברי, קם ועלה לכבוש את העולם הישראלי; תדע נא החברה כי אלפי עינים מלוות אותה בכל דרכיה, כי אלפי בחורי עמנו, שלבם מקדש כליל לאהיהם, שונאים אותה ואת פעולותיה ההורסות, אותה ואת טובותיה המרעילות!

אתם אומרים שדברי אינם מנומסים, אתם מלמדים זכות על „חברת מפיצי השכלה בישראל", אתם מונים את שבחיה, אכן, בבקשה מכם, אחים חביבים, הניחו לי, אני אין לפני כל נמוס, אני אין לפני כל חשבון, בשעה שהנני מלוה תקוה ישראלית לבית עולמה.

א ל י ה ו ח י י ם ר ח ל י ן.

הערת העורך. — אל המאמר הזה, הזר בסגנונו, נלוה גם מכתב פרטי אל העורך, אשר בו יאמר המחבר: „יודע אני שסגנון מאמרי „משפטים אדבר" יראה בעיניך, אדוני, כמשונה, אכן יש שעה ויש שעה וכו', הפעם אי אפשר היה לסגנוני שיהיה אחר. ואותך, אדוני העורך, הנני מבקש לתת מקום ל כ ל מאמרי או לבלי הדפיסו כלל. שמא אין דעתך כדעתי בנוגע לפעולות „חברת מפיצי השכלה בישראל", הרי אתה יכול להקדיש לדבר זה הערה מיוחדת, בה תחוה את השקפתך אתה, אבל חלילה לך לנגוע במאמרי זה, כי אני לא אנוח ולא אשקוט עדי יעלה בידי להראות לעיני כל את אי־טבעיותה של החברה הזאת. בטוח הנני באהבתך את האמת ומקוה לראות את מאמרי נדפס באחד עלי „הדור" הנכבד א ו ת ב א ו ת, וכו'."

אי אפשר להגיד כי המאמר נכתב בלי שוביניסמוס נפרז; אי אפשר להגיד כי עלתה ביד המחבר לחזק את קטרוגיו על החברה על פי אותות ומופתים ברורים. שני פקטים הוא מביא: מעשה שנעשה באוריסא ומעשה שנעשה ביקטרינוסלב. על המעשה שנעשה באוריסא ראויה החברה באמת לנזיפה, וגם אמנם לא חדלו מלטעון כנגדו מאז העשותו ועד היום; ואולם המעשה הנעשה ביקטרינוסלב לא הוברר לנו היטב, ואין אנו מכירים עד כמה היה בזה מן ההכרח, מפני אותן דרכי השלום שאנו ט ע ו נ י ם להן לפעמים בעל כרחנו ושהן דובבות את שפתנו. בנוגע לאותו המורה שקבל על הזרמים החדשים, נראה כי לא היתה כונתו אלא למכניסי זרמי מלים חדשות לתוך שפתנו יום יום ואומרים ללמדן גם לילדינו, בטרם שבא עליהן איזה הסכם, ודבר זה באמת עלול יותר להשכיח את שפתנו מקרבנו מאשר הוא עלול להחיותה. בנוגע לאותו המורה השני, רואה אני את ספקותיו של המחבר בעצמו, „אם היתה דוקא שעה זו שעת הכושר לאמירת הדברים האלה". — ואולם עם כל אלה ראוי המאמר הזה לבוא בדפוס, ולו רק בכדי להראות עד כמה נתחדדו בקרבנו הניגודים שבין מחנה למחנה. אולי על ידי משא־ונתן בגלוי יתלבנו הדברים.

בארצות המערב.

ל.

במ"ע לועזי לעניני היהדות — אשר כמובן עוסק הוא תמיד בדברים „העומדים ברומו של עולם" — פרסם איש יהודי בימים האחרונים כדברים האלה: זה כמה שנים שאני נזהר מלאכול סרדינים (דגים קטנים כבושים בשמן) משום חשש איסור. סח לי איש מהימן, כי קרא במ"ע עברי היוצא לאור ברוסיה, שיש להזהר מלאכול דגים כאלה, כי כובשים אותם ב מ ו ח ה ח ת ו ל. ואולם לאחר שנים מרובות נודע לי, כי התלוצץ אותו האיש. אני ספרתי את הדברים למומחה, והוא שחק ולעג עלי ועל חלומותי, ולא עוד אלא שהודיע את דבר השמועה הזאת לסוחר גדול במקצוע זה, והוא הוכיח לי באותות ומופתים, כי קונה הוא בכל שנה ושנה א ל פ י כ כ ר י ש מ ן ז י ת לכבוש בו את הדגים — ואם כל החתולים שבעולם יאספו ומצא לו? — על הדברים האלה הוסיף עורך מה"ע המדובר, איש ותיק וחסיד, כזה: מצוה גדולה בזמן הזה, כי יזהר כל יהודי לבלי לבדות חומרות וחששות חדשות, שהרי גם בלי זה קשים עלינו החיים כעת. הן משום חשש תערובת חלב בחמאה נפשנו יבשה בדרך ואי אפשר לנו לאכול לחם בחמאה, אלא נסתפק בלחם יבש, ועכשו הם אומרים לבדות איסור חדש ולהזהיר אותנו על הדגים הכבושים בשמן, משום חשש תערובות במוח החתול — היתכן?

בנוגע לחשש איסור עלי להודיע דבר ברור לי: גם ה ש מ ן הנמכר בשוק אינו על „ט ה ר ת הקדש", אלא מעורב הוא לרוב במיני שומן שונים, ואין ספק כי השמן הנקנה למלאכה בודאי מעורב בו גם שומן, ורק בשמן זית העולה על שלחן עשירים והוא יקר במחירו אין חשש

תערובת כזו. את הדבר הזה עלינו לגלות ברבים, משום שהוא דבר אמת, ואולם בטוח אני באחי האורתודוכסים בגרמניה, שאינם יודעים לקרוא עברית, ואם התירו להם כעת דגים כבושים בשמן — יאכלו ענוים וישבעו. אבל המאורע הזה הזכירני, כי ראוי לצייר את מהות היהדות האורתודוכסית בארצות המערב, אשר באמת כבר חדלה להיות יהדות ואינה אלא „דת של כשרות והשנחה".

והנה על דבר כמה חקים בדת ישראל, וביחוד על דבר המאכלות האסורות, כבר דברו הרבה בספרותנו. מניח אני את החכמה הנפלאה, אשר הרגילו בה אחינו בימים האחרונים, היינו להוכיח תועלת המנהגים האלה מהשקפת שמירת הבריאות. לפי דעתי שתי תשובות בדבר: אין דת ענין של שמירת הבריאות אלא חזון מוסרי, ובפרט בזמן הזה, אשר בארצות הישוב מקפידים הרבה על שמירת הבריאות מצד שלטון המדינות, היינו יכולים לפטור עצמנו מדינים האלה. זו אחת, ועוד שנית: מכיר אני ברבים מן האנשים בגרמניה אשר פרסמו ספרים ומאמרים במקצוע זה, להוכיח תועלת המנהגים הדתיים האלה. א י ן א ף א ח ד ב ה ם, אשר נזהר בעצמו ממאכלות אסורות, ומה שכתב לא כתב אלא כעין הלכתא למשיחא, או משום דרוש וקבל שכר, או משום אהבת הפרסום ורדיפה אחר הכבוד. יותר מסתבר לי מה שדרשו אחרים בשבח המנהגים האלה, כי נורמים הם לקיום היהדות, והיהדות היא נשמת עם ישראל. על כל פנים יש טעם בהחלטה זו, כי אמנם בגלותנו החזיקה אומתנו מעמד רק בתוקף הדינים והסייגים. אבל במה דברים אמורים, אם באמת נוהגים החקים האלה בכל בית ישראל, או לכל הפחות ברובו. כן הדבר ברוסיה, בפולוניה, באונגריה הצפונית ועוד באיזו מדינות. לעומת זה רוב בני ישראל בארצות המערב הסירו כבר מעליהם עול מצות כאלה, ורק המועט מן המועט מחזיקים בהן. ולפי הדבר הזה היהדות האורתודוכסית מה זו עושה? בברלין, למשל, נמצאים בערך מאה ושלשים אלף נפש מישראל. מהם אפשר כי ינהגו בכשרות כארבעה עד חמשה אלף, ומועט קטן של „מהדרין מן המהדרין" איננו מסתפק בכשרות בלבד, אלא נוהג הוא גם בהשגחה. יתרה ה„השגחה" על ה„כשרות", כי המתנהג על פי כשרות לבד די לו לאכול בשר כשר הנמכר בחנות של יהודי, כל זמן שלא הותרעה חזקתו, ואולם חסידי „ההשנחה" עובדי ע"ז הם. לא הכשרות להם העיקר אלא „ההשנחה", שהיא להם בבחינת אלהות. וכן הם נוהגים: מעמידים להם שוחט ירא שמים ועוסק במצות ומתנים עמו, כי אסור לו לקנח את חוטמו ביום השבת ולנקש על הדלת משום השמעת קול, ולדרוך על סף בית הכנסת של הקהלה הגדולה, לא רק של זה שמנגנים בו בעונב — כי זה הוא בודאי רק מין „טומאה", אלא אפילו בית הכנסת הישן, שלא שנו בו כלום מנוסחאות סדר התפלה המקובל, אבל משום שנוהגים בו בנקיות ואסור לדבר בו בשעת התפלה, יש עליו חשד מינות. וזולת זה מתנים עם השוחט, כי אשתו ובתו וכלתו לא תהיינה יוצאות בשער, אלא דוקא בפאה נכרית. כמדומה, כי ותיק וחסיד כזה נאמן על שחיטתו — אבל לא כן: מעמידים לו עוד אחר, שיהיה עומד על גביו, ומעמידים משגיח על שניהם. וגם הקצב, מוכר הבשר, מחויב להיות ירא שמים, לכל הפחות בגלוי אם לא בסתר, ומעמידים לו משגיח ועוד משגיח על גבי המשגיח, ומשגיח על גבי המשגיח שעל גבי המשגיח. אם עשו על פי התנאים האלה הרי כאן השנחה מעולה, ומותר לאכול בשר מחנות זו. וזולת זה יש עוד השנחה על החלב ועל החמאה ועל הלחם ועל המים ועל האויר ועל השמש והירח והכוכבים בלילה. על כל צעד וצעד השנחה והשנחה. זוהי היהדות כלה. והשאר, כענין יחוד השם, רוחניות הבורא, מצות „ואהבת לרעך כמוך" וכל למודי המוסר הנמצאים בתורה, הוא רק טפל, ענינים של מה בכך. כן הוא הדבר בברלין וכן הוא בכל הערים הגדולות בארצות המערב. אין היהדות של הכשרות ושל ההשנחה נמצאת אלא במועט שאינו נכנס למנין, ועם כל זה עומדת היהדות רק על המנהגים האלה.

בשנים האחרונות קמה בספרותנו העברית ריאקציה עצומה נגד „היהדות המתוקנת" שלא היתה אלא רק הידור חיצוני בלבד. אין כוונתי ללמד סנגוריה על היהדות הזאת, אבל האמת צריכה להיות נאמרת, כי אמנם אין לה יתרון על היהדות בזמן שעבר שהיה לה איזה תוכן חיובי, אבל יתרון גדול לה על היהדות של הכשרות ושל ההשנחה. אמת הוא, כי הבאים להתפלל בבית תפלה ערוך על פי המדה החדשה אינם מתפללים, אלא שומעים מנגינות החזן והדרשה, ומן היהדות אינם יודעים כלום. ואולם מה ידעו האורתודוכסים על דבר היהדות? גם הם אינם מתפללים, אלא מפטפטים מתוך סדר תפלתם דברים שאינם מבינים משמעם, ורק שהם מאמינים כי יש בהם איזו סגולה, והאומרם בכל יום מובטח שהוא בן עוה"ב וכי יצליח בעסקיו. מלבד זה ראיתי ונוכחתי, כי כל הבאים להתפלל בבתי התפלה החדשים עומדים להתפלל לפי הבנתם והשגתם מתוך כובד ראש, יש עליהם אימת המקום הקדוש שאינם מקילים בו ראשם. אינם נכנסים במקלם לבית הכנסת, אינם מסיחים בשעת התפלה, אינם מדברים לשון־הרע ואינם מריבים במקום הרנה והתפלה. לא כן האורתודוכסים. מתוך שהם מצויים בבית הכנסת בכל יום, או לכל הפחות בכל שבת ושבת, נעשים הם כאחים ורעים למקום. נכנסים הם לבית הכנסת במקלם ותרמילם ומסיחים בשעת התפלה בקול רם ומקילים ראשם בקדושת בית התפלה. בשעה שהחזן חוזר התפלה ובשעה שידרוש הרב מדברים לשון־הרע או קוראים לריב. ועם כל זה בעלי דת הם בעיניהם ומתגאים בחסידותם. מבזים הם תלמידי חכמים, מפני שעיקר להם יראת שמים, היינו „הכשרות" ו„ההשגחה". — אם נריב בהיהדות המתוקנת, מפני שאין להם שום תוכן מוסרי — אל נצדיק את האורתודוכסיה, שהרי גם היא ריקה וחסרה כל תוכן. לזו המתוקנת יש לכל הפחות צורה יפה וזו האורתודוכסית גם מעשיה וגם צורתה מכוערים. בארצות המזרח יש יהדות, ואלו המנהגים הדתיים הם „סייג לתורה"; בארצות המערב אין תורה אלא רק אותו הסייג. הספר נרקב כבר ועבר ובטל מן העולם, אבל את תיק הספר הצילו, ואותו הם שומרים מכל משמר ומתפללים ומשתחוים לו.

בהיות מספר האורתודוכסים בארצות המערב מעט מאד, היינו יכולים להסיח את דעתנו מהם, שהרי בגופו של דבר אין היהדית בידם, אלא איזו מנהגים זרים ומתמיהים. ואולם דוקא האנשים האלה עשו את היהדות למונופולין שלהם. לרוב היא להם לפרנסה, ומעשרה אורתודוכסים שמכיר אני בהם — תשעה נזונים משל האורתודוכסיה, והאחד שאינו מתפרנס ממנה, רודף אחר הכבוד. על פי הרוב הוא איש עשיר (בור וע"ה וגס־הרוח) החפץ בשררה. אליו מתלקטים איזו מלכחי פינכא וצבועים, הפורשים עצמם מן הצבור ויעשו לאגודה אחת „להציל את היהדות" מרעתה. תיכף מעמידים להם שוחט ומתקנים „השנחה" ושוכרים להם חדר צר להתפלל בו, ואם ירב מספרם מכינים להם גם מקוה „בשרה". פעם אחת נטפלתי אל אחד החסידים ממין זה שהוציא לעז על המקוה בברלין וצוח ככרוכיא, כי נחוץ לבנות מקוה אחרת, כי אלמלא היא עתידה היהדות להשתכח מישראל. טענתי לפניו: מורי ואלופי! אפשר שהרב והשוחט ויתר „כלי הקדש" של הקהלה פסולים בעיניך, משום שחשודים הם על המינות. אבל המקוה מה חטאה לך? והיא עומדת על מקומה זה כמה מאות שנה מטעם רבנים מפורסמים של הימים הראשונים. נסתתמו טענותיו של האיש הזה והשיב לי בשפה רפה: ומה איכפת לך? תהיינה בעיר גדולה כברלין שתי מקואות. — וזאת לדעת, כי בנות ישראל בברלין הקילו על עצמן, ובכל העדה הגדולה אין אף שלש מאות נשים הזקוקות למקוה. אבל העיקר שתהיה בברלין „השנחה" — וזהי יראתם של חסידי האורתודוכסיה.

ש. ב"ד.

במכתבי־העתים.

הרב ליב נח באם ההונה בקהלת שאווקאט כותב אלינו: ב„המליץ" גליון קל"ה ש"ז יצא ה' באַ־וכאָוו לערער על אחד הסופרים, על הצדיקו את השקפת היהדות על בתולות שבהו, שהיא משקיפה

על הדבר „לא כעל אסון הראוי להמלה עליו, כי אם כעל פשע ותועבה וקלון נצח, אם כי ההשקפה הזאת תדחה את הבתולות האלה לבית הקלון", וה' בארוכאוו מתנפל על אותו הסופר ומדמה אותו לצדיקי ספרד בשעתה, שגם הם הצדיקו את הדין על שריפת הכופרים.

התום והצניעות — אומר ה' בארוכאוו — הם בודאי העמודים התיכונים שבית ישראל נשען עליהם, אבל קשה לברר אם התום והצניעות הם המוקדמים והנטיה לחיי המשפחה היא המאוחרת, או להיפך, ומחמת ספק זה בא ה' בארוכאוו לידי מסקנא כי הבתולה — שכמובן לא חיתה מעודה חיי משפחה — בעברה על חקי התום והצניעות אין זה פריצות. ואולם אין כל ספק כלל כי התום והצניעות הם המוקדמים בעמנו והנטיה לחיי משפחה היא רק תולדה מחויבת ומוכרחת מהם! מובן ממילא כי לא אביא ראיות על צדקת משפטי זה מדברי חכמי התלמוד – הן רב אני, ובלי ספק אהיה על ידי זה לשמצה. ואולם הרשוני נא ואביא את ראיותי מן הרשימות האופיציאליות המפרסמות כפעם בפעם את מספר החוטאים במדינה. מן הרשימות האלה אנחנו רואים, לכבודנו ולשמחת לבבנו, כי מספר החוטאים בעמנו ממין זה הוא רק אחד אחוז ממאה לעומת החוטאים בשאר העמים. על כן בתולת עמנו שתמיר כבודה בקלון – את כבוד עמה היא מחללת, וגדול עונה מנשוא, ובשום אופן לא תוכל היהדות להביט על מפלתה כעל אסון הראוי לחמלה עליו, אף „בחשכה לחיות בו חיי משפחה באהבה ושלום", כלשון ה' בארוכאוו.

„היהדות דרכיה דרכי נועם" — אמר אלינו ה' בארוכאוו — אבל כל זה לא נאמר אלא לאלה שמעשיהם נעימים ותמימים; ואולם לא לאלה החפצים לחיות באהבה ושלום על חשבון שלומה של האומה כולה.

וגם בעיקר הדברים שכח ה' בארוכאוו, או לא ידע, כי בעקב עבירה זו כרוכה עוד עבירה אחרת, יותר גדולה ויותר נוראה מן הראשונה, והיהדות והאנושיות גם יחד אינן יכולות בשום אופן לכפר לנפש החוטאת את חטאה. מקרי הימים יעידו לנו פה אחד, כי גם אחרי אשר יאסוף החוטא את חרפת החוטאת ויפרוש את כנפיו עליה, והילד התמים — שאינו יודע כלל כי הוריו אכלו בסר — יולד על ברכיהם אחרי חתונתם, גם אז לא יעצרו הוריו וביחוד האם כח לגדל את ראשית פרי אהבתם זה, לבל יהיה להם למזכרת עון — וממש בידיהן תשלחנה אמות כאלה את בניהם ביד פשעיהן, למלך בלהות, וכל עמל הרשות במקרים כאלה, לשמור על חיי הילד היולד, יעלה בכל פעם בתהו, ודחית בנות בוגדות כאלה לבית הקלון כאפס וכאין היא, לעומת חטאן הגדול והנורא יותר, חטא „נואפות ושופכות דם", כפי השקפת היהדות על מעשים כאלה. והיהדות הזאת אינה היהדות הקבורה באיזו ספרים של איזו אנשים, שאין להם בדמיונם אלא רוח היהדות בלבד — כדברי ה' בארוכאוו — כי אם שני גדולי הרוח בספריהם הנודעים למדי גם לה' ברוכאוו ישקיפו על בנות כאלה השקפה יותר קשה מדחיה לבתי הקלון. משה, בתורתו אומר: „ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך בה, כי אם בדם שופכו" ושלמה אומר: „אדם עשוק בדם נפש, עד בור ינוס אל יתמכו בו". אין בשום אופן להעלות על הדעת, כי מעשה הרצח הוא סבת ההשקפה הקשה, כי עד כמה שלא תביט היהדות על מפלת הבתולות האלה כעל אסון הראוי לחמלה עליו, כל עוד שתרגיש הבתולה פנימה דקה מן הדקה בשביל מעשיה אלה, וכל עוד שלא תבטנה היהדות והאנושיות על מעשה זה כעל דבר טוב ורצוי בעיני אלהים ואדם, לא נוכל להשיב את ידי הבתולות האלה מלבלע את נחלתן ומלכבות את גחלתן. והשקפה טובה כזאת על מעשים רעים ונוראים כאלה, הלא אין גם בכח היהדות והאנושיות לברוא, וגם ה' בארוכאוו לא ידרוש מאתנו כזאת, ואם כן אפוא אין לו כל צדקה אף להתאונן על השקפת היהדות על בתולות כאלה, ולו גם היתה קשה כשאול, ומה גם שבאמת קלה היא מאד לעומת הטאן השני הגדול באמת מנשוא.

עוד יאמר אלינו ה' בארוכאוו כי „לא נחשוב לפריצת חקי המוסר כל מעשה שטרם באה עליו הסכמת המצנפת ושלא ברכה עליו תחלה"— והנה כל השומע יצחק לו. וכי רק הסכמת המצנפת וברכתה חסרה כאן? הלא כל המגרעות כאן! חטא נגד — התום והצניעות; נגד — כבוד המקום והבריות; נגד — כבוד עמם וכבודם הם; והאחרון הכביד: שפיכת דמי נקיים שלא טעמו טעם חטא, וכל אלה הבליע ה' בארוכאוו בנעימה תמימה, ויזכור כלאחר יד רק את חסרון הסכמת המצנפת וברכתה, למען תפוש את הקורא בלבו ולמען הגדיל את התרעומות על השקפת היהדות על בתולות שסרחו. האין בזה מעט סמיית עינים?"

עד כאן דברי הרב.

אכן עולם הפוך אנחנו רואים! מכה"ע „המליץ", הידוע בצניעותו ובחסידותו, מדפיס דברים ע"ד „האהבה החפשית" עפ"י שיטת האחרונים שבאחרונים אשר במחנה הצעירים, ומכה"ע „הדור", שהוא „אנטיסמיט" ידוע, לפי עדותו הנאמנת מאד של אותו „המליץ", מוכרח להדפים השגה על הדברים ההם כתובה ביד רב בישראל.

ואולם הרב, כפי הנראה, לא ידע סוד זה: לא לחתור חתירה תחת היהדות חפץ „המליץ", כי אם לחתור חתירה תחת... „הדור". לא כנגד היהדות נאמרו הדברים, כי אם כנגד... מציאותה של הקונקורנציה. אלו היה „הדור" מלמד זכות על „האהבה החפשית", אז בודאי ובודאי לא היה „המליץ" מוצא די קולמסין לכתוב כנגדו. הרבנים עודם תמימים יותר מדי ואינם מבינים דבר פשוט כזה.

D.

השקפה על דברי המדינות.

(הצעת שער המכס החדש בגרמניה. — הרעש בכל פנות העם.— יחוס השיטה החדשה הזאת לשאר הממלכות. — גרמניה סוגרת ומסוגרת.)

אכן נודע הדבר! ימים רבים התהפך השר בילאוו, מי שהיה זה כשנה המנהיג בקרון בממלכת גרמניה, בתהבולותיו השונות ויגבב דברים ומליצות לכסות על אשר בלבו. בתחלה נכנס בועד המדיני של פרוסיה, אשר שם הקרקעיים והמוכסים מרובים, והאיר להם פנים בקידה והשתחויה ובנועם מליצותיו. הוא התקרב אל הבריות היפות האלה, אשר השקט לא יוכלו כל זמן שלא יעלה שער התבואות והלהם לא יהא נמכר בדמים מרובים. מכיר הוא בצערם של הקרקעיים, אמר בילאוו במתק לשונו, אשר יסבלו מחסור ועוני, יען כי על ידי התחרות התבואות הבאות מן החוץ ירד השער, והוא נכון להושיע להם ולחלצם מן המצר. ובסוד רמז להם, כי לתכלית זו עליהם להסכים לענין חפירת התעלות, אשר הקיסר בכבודו משכן את עצמו עליו. הקרקעיים אינם כהליברלים (כביכול!) בגרמניה, אשר לדברי מליצה יתפעלו ויתרגשו. את דברי בילאוו קבלו בקרירות

נדולה ואמרו: אין דומה מעשה להבטחה. הראה לנו את מדת טובך בפועל ונראה מה בלבך עלינו, ולחפירת התעלות לא הסכימו, כי אמרו: לא בשכר אנו דורשים העלאת המכס, אלא מתנת חנם. אז נבדלו הקרקעיים בזעם, והקול יצא, כי אין את לבב הממשלה להעלות את המכס הרבה, ובפרט שכל המדינות מוחות בידיה. הליברלים שמחו על זה שמחה גדולה ופיהם לא חשכו מדברי חנופה לבילאוו, שהוא חכם מדניאל וכל סתום לא עממהו. בינתים ישבו "מומחים" בסוד הממשלה, לערוך את שער המכס החדש ולשימהו אחרי כן לפני הועד המדיני בגרמניה. על העוסקים בזה הטילו לשמור דבר ולא יגלוהו ברבים עד בוא עת. ואולם דבר הנאמר בין כמה אנשים אי אפשר שיצפינוהו לאורך ימים, וקצת מכה"ע התחילו לגלות את הסוד, כי לצון חמד לו בילאוו, ובשעה שרקד בשמחה לפני הליברלים ערך שער מכס, אשר גם הקרקעיים לא האמינו ולא קוו, כי כזה יושם לפני העם. וכראות הממשלה, כי לא תוכל להסתיר את הדבר, עמדה ופרסמה את שער המכס, אשר כמוהו לא היה עוד בגרמניה גם בימי שפוט המוכסין, וגם בזמן שמשל ביסמרק בתקיפותו, ולא זו בלבד, אלא הפקעת שער התבואות באופן מבהיל כזה אין בשום אומה ולשון דוגמתה, וגם בצרפת, אשר שם גדולה השפעת המוכסין, לא שמו מכס גדול כזה על התבואות.

הדבר נתפרסם במה"ע אשר להממשלה ובגרמניה רעשו הספים! מכס של ששה מרק על שיפון, של ששה מרק וחצי על חטים! גם על בשר הושם מכס גדול, אשר כמוהו לא היה עוד בגרמניה, וגם על יתר צרכי אוכל נפש הטילו מכס כבד מנשוא. אמנם לא היה עוד שער המכס הזה לדבר חוק, כי בתחלה ישימוהו לפני באי כח המדינות ואם יתקבל שם ישימוהו לפני ועד המדיני בגרמניה, ואפשר כי יעשו בו איזו שנויים, אבל התקוה הזאת היא קטנה עד מאד. בועד באי־כח־המדינות יושב ציר פרוסיה בראש, וידוע היא, כי הממלכה הזאת היא רוב מנין ורוב בנין של גרמניה. אמנם יש ביד שאר המדינות לדחות דבר שהציעה ממשלת פרוסיה ובנידון זה מחוייבות הן לעשות כזאת, שהרי העלאת שער התבואות אינה אלא מתנה בשביל מתי מספר של אצילים בעלי נאוה במזרח פרוסיה; אבל המדינות מפחדות מפני הממלכה התקיפה הזאת, ובנוהג שבעולם מרכינות הן את ראשן ומסכימות לכל דבר מלך שלטון. ובנוגע לועד המדיני בגרמניה, אשר בו יושבים באי־כח־העם, הנה אמנם שם אפשר כי ידחו את השער החדש של המכס, ואולם במה דברים אמורים, אם באי־כח־העם היו שוקדים באמת רק על תקון העם לעשות את הטוב ואת המרוצה לו, ואולם הפרלמנטריסמוס היה ברוב המדינות רק ענין של גניבת דעת הבריות ואחיזת עינים. צירי העם באים לברלין, לא כדי לשמור על זכיותיו, אלא כדי לעשות נחת רוח להממשלה. "לפנים" הם מטיחים איזו "דברים קשים" נגדה, ובחשאי הם נושאים ונותנים עמה. ורק מתי מספר של נבחרי העם עושים את חובתם, ואלו לא יוכלו לעמוד בפרץ. הכלל העולה מזה: קרוב מאד, כי שער המכס החדש יצא לפעולה.

אם יהיה כזה, אז יתהוה שנוי נמרץ בחיים האיקונומיים לא רק של גרמניה, אלא של כל העולם כלו. אין ספק, כי אחרי תום שנת 1903 תסגורנה כל המדינות והממלכות את שעריהן לפני סחורות האינ־דוסטריה הגרמנית, וגם החבילה המדינית תתפרד. לא אוסטריה ולא איטליה תסכמנה למכס כזה, ודבר שאין צריך לומר, כי רוסיה ואמריקה תמתחנה מדת דין קשה על גרמניה הסוגרת עצמה לפני כל הסחורות הבאות מן החוץ. בשנת 1891 חדש קפריווי את שיטת ברית המסחר באירופא, והדבר הזה היה טוב וישר והתאים למצב הענינים בעת ההיא. עכשו חיים כל העמים בצותא, ועת לקבץ היא ולא עת לפזר, ובאמת היו עניני המסחר והאינדוסטריה צולחים בכל המדינות, ורק הקרקעיים המעטים באוכלוסים התרעמו על השיטה החדשה, כי זה דרכם מאז, להטיל עצמם על הצבור, ולא איכפת להם, אם כל העם רעב ללחם, בשעה שהם ממלאים כרסיהם. שיטת ברית־המסחר היתה בימים ההם להכרח מדיני, וגם כעת הדבר כן, ושום שר מדיני לא יוכל לשנות את הדבר הזה. ואולם כעת עומד בראש ההנהגה המדינית בגרמניה איש שכל כחו וגבורתו הם בגבוב מליצות ובעשות חנופה לסופרי מכה"ע. הוא גרם עד הנה בנזקי הממלכה בפוליטיקה החצונית, וכדי לחפות על הדבר הזה הוא אומר לחדש עניני חינה בעניני הממלכה פנימה, כלומר לבזבז כחות האומה ולהוציאם לבטלה.

כאמור, אין לקוות הרבה, כי יבטלו צירי העם את הגזרה הקשה הזאת, אבל כשיפתח בראשית החורף הבא הועד המדיני, אז יהיו וכוחים קשים, ביחוד מצד הסוציאליסטים, עם הממשלה ההולכת מדחי אל דחי. בפעם הזאת לא יועילו לבילאוו הדבורים היפים שהוא מגבב מכל הסופרים והמליצים שקמו בגרמניה. לא שיחה נאה היא כלכלת העם, והעובדים בזעת אפם למען הספיק פת לחם לעולליהם וטפם לא יסתפקו בדבורים יפים. בשעה שהבטן ריקה אין הלב נמשך אחרי המליצה.

מאורעות ומעשים.

מה"ע „ווארש. דניעווניק" מודיע, כי במכירות שהיו בירח יולי בכי"ד הגליל בווארשא נמכרו 51 בתים ממספר 78 שנועדו להמכר. בין 78 הבתים ההם היו 60 של יהודים ובין 51 הקונים היו 36 יהודים. סכום חובות האפותיקא של 51 הבתים הנמכרים עלה עד 3,845633 רובל, ואולם הבתים נמכרו רק בסך 2,059,550 רובל, ובכן אבדו המלוים מכסף נשים סך 1,786083 רובל. מן המספרים האלה נראה את מצבם החמרי של איזו בעלי בתים בווארשא, אשר אחרי המכר בתיהם עוד נשארו חייבים למלויהם. — במבצר באטום התפוצץ חומר שרפה ושמונה בנינים נהרסו וארבעה נשחתו, שלשים אנשים נהרגו וששים נפצעו; בניני העיר לא נזוקו. — הרב הכולל בבולגריה, ד"ר מרדכי עהרענ־פרייז, תקן תקנה, כי הכסף הנקבץ במדינה לטובת עניי ארץ ישראל ישולח מכל הקהלות לידו, והוא ישלחהו ע"י הפוסט לארץ ישראל ליד כל כולל וכולל, ועל כן הודיע להרבנים בירושלים כי לא יוסיפו עוד לשלוח שדרי"ם לבולגריה ולא יגרמו בזה לעצמם הוצאות יתרות, וסכסוכים וחלול השם ליהודי בולגריה. — בהקונגרס שנאסף עתה בלונדון להתיעץ ע"ד התחבולות כנגד מחלת השחפת הודיע הפרופיסור קאָך את תוצאות חקירותיו: שאין בצילי שחפת הבהמה מזיקים לאדם, וכן להפך, ועל כן אין לנו להמנע מלאכול בשר או חלב מבהמות נגועות השחפת. אחרי אשר נתגלה הבציל של מחלת השחפת, נוכל להיות בטוחים, לפי דברי קאך, כי מחלת השחפת תגורש מעט מעט וסוף סוף תעבור מן העולם, ואולם בכדי להגיע למטרתנו עלינו לאחוז באמצעים הנאותים. כנודע מתפשטת כל מחלה ומחלה מן המחלות המתדבקות באופן המיוחד לה, וע"כ עלינו לחקור ולרעת את האופנים האלה ולתקן תקנות המכוונת נגדם. למשל, מחלת הדוומה אינה מתפשטת ע"י גוף החולה כי אם ע"י עכברים, וע"כ, בכדי למנוע את התפשטותה, עלינו לבער אחרי בעלי החיים האלה; הכולירא מתפשטת ע"י המים הרעים והצרעת ע"י גוף החולה, וע"כ עלינו ללחום נגד הכולירא ע"י הטבת המים ונגד הצרעת ע"י הסגר החולים. השחפת מתדבקת רק ע"י כיחם

וניעם של החולים; נסיונותיו וחקירותיו של קאָך הוכיחו כי אך לעתים רחוקות מתנחלת המחלה הזאת מאבות לבנים וכי בצילי השחפת של הבהמות ושל בני האדם נבדלים זה מזה, וע״כ דבר נמנע היא כי תדבק המחלה באדם ע״י אכילת בשר או חלב של בהמה נגועת המחלה; ולכן בכדי למנוע העברת המחלה מגוף לגוף, מוטלת החובה על הממשלות להטיב את מעונות הפועלים ועניי העם היושבים צפופים ודחוקים במעונותיהם, וכן לשלוח את נגועי השחפת אל בית החולים המיוחד לאותה מחלה, וכרבות מספר בתי החולים ממין זה כן יתמעט מספר החולים. — במעון עמיל זאָלא בפאריז נמצא כדור מתפוצץ מלא אבק־שרפה ומוכן להתפוצץ. בשעת הנחת הכדור נמצא זאלא במעון הקיץ שלו אשר ב מ י ד י ן. — פקודה יצאה מלפני המיניסטריום להשכלת העם ברוסיה כי לבתי ספר הגבוהים ללמודי הטכניק יתקבלו תלמידים עברים לא יותר משנים אחוזים למאה. — על המסלה המאָסקווית־פאוועלעצקית נעצר המסע בדרכו ע״י מחנות תולעים אשר עברו על המסלה ברוחב 40 סאַזען וישכבו המרים חמרים על המסלה, עד כי אופני העגלות לא יכלו למוש ממקומם. מן התחנה הקרובה נקראה לעזרה מכונה שניה למסע העגלות. מחנות התולעים עוזבים את משכנותיהם והולכים לבקש להם מרעה חדש רק כאשר יבערו את כל הירק אשר במקום הראשון. בכלל רבו עתה התולעים בכל רחבי ארץ רוסיה ונעשו למכת מדינה להאכרים. — הפחה החדש בירושלים דזיוואד־ביי הודיע לממשלתו ע״ד חסרון מים ב י ר ו ש ל י ם, והשולטן שלח דברו לתת 6000 לירא טורקיות מאוצר המלוכה לצרכי קנין צנורי נחל חדשים של ברזל. — בעיר ב ר ע ז י ן הסמוכה ללאָדז אנחנו מוצאים בתי מלאכה של בגדים תפורים אשר מספר החייטים העברים העובדים בהם מגיע לארבעת אלפים. מחיר כל חליפת־בגדים עולה מן 3 רובל עד 14 רובל, ובמשך השנה ימכרו בגדים בסך 3 מיליונים רובל. אל העיר הזאת באים סוחרים לקנות בגדים מערי רוסיה הפנימיות וגם מערי המזרח הרחוקית.— למרות אזהרות הברת יק״א מוסיפים לבוא לארגנטינא נודדים עניים מרוסיה. החברה לא תושיט להם כל עזרה ולא תעשה כל הבנות לקבל אותם בהמושבות, ולמען לא יציקו לה בתחנותיהם ובקשותיהם סגרה את לשכת הסופרים אשר לה בבוענאס־איירעס; ואולם הרשות בארגנטינא מציקה לה בכל עת בדברים, אולי תמצא עבודה ומשלח יד למען הנודדים הגועים ברעב. הממשלה מוכנה מצדה לתת להנודדים אדמה חנם אלו היתה בטוחה כי יוכלו להשיג בעצמם את הבהמות והמכשירים הנחוצים לעבודתם. בין כה וכה מעוררים הנודדים את הלונות איזו ממכה״ע, הקוראים בלי חשך כי אין שוה להממשלה לתמוך בידי היהודים ולהקל להם את ההתישבות בארץ. — בעיר ג אָ ל ד י נ ג ע ן נוסד בית ספר למסחר אשר יתקבלו בו תלמידים יהודים בלי הגבלה. בכדי להכנס אליו נחוץ לגמור שיעור למודים של בי״ס בן שתי מחלקות. — עפ״י השתדלות רב העדה בעיר אָמסק נתן הרשיון לפתוח בעיר ההיא בית ספר עברי לנערים וגם להנהיג בבית הגימנזיום לנערות שם את תורת הדת היהודית. — בעיר מ י נ ס ק היה ריב בין החנונים ובין משרתיהם אשר התערב בו שלטון הזנדרמיה. משרתי החניות היו נוהגים לעבוד בכל יום מן הבקר שעה 7 עד הערב שעה 11, וע״כ דרשו מבעליהם כי יקטינו את מדת זמן עבודתם. בראשונה אטמו החנונים את אזניהם משמוע אל תחנות המשרתים, באמרם כי אין לבטל מנהג ישן, וגם אמרו כי כון הנמנע הוא אשר כל החנונים ישמרו לשלוח את משרתיהם בשעה מוקדמת, ואולם אח״כ עלתה ביד המשרתים להעמיד את מדת עבודתם על 14 שעות ביום. ואולם הסדר הזה היה נוהג והולך רק שני ימים, ואחרי כן שבו החנונים ויחזיקו בעבדיהם מן הבקר שעה 7 עד הערב ש׳ 11. אז התערב בדבר הזה פקיד הזנדרמיה והוא תקן תקנה כי יפחתו החנונים מעבודת משרתיהם בימי החרף שעה אחת ובימי הקיץ שתי שעות, וגם לקח חלק בהשתדלות המשרתים ליסד חברת משרתי המסחר במינסק. — הסינט ברוסיה באר כי למתקני יי״ש מותר לעסוק במסחר יי״ש הנעשים בבתי חרושת ולא בידי האומנים עצמם. — מכה״ע „פעט. וויעד.״ מביא את השמועה כי מספר הסטודנטים היהודים בבתי האוניברסיטה ברוסיה יהיה מוגבל עד 3%, והכניסה להאוניברסיטה במאָסקווא תהיה אסורה להם לגמרי. — המלכה האשכנזית אלמנת המלך פרידריך מתה ביום חמישי לחדש אוגוסט בארמונה בפרידריכסהאף.

שַׁרְל בּוֹדְלֵיר.

ראש ספרי בודליר הוא קובץ שירים בשם „Les Fleurs du Mal“, פרחי הרע. תוכן השירים מכוון בדיוק אל השם. בודליר הוא משורר הרע. ושיריו סובבים על חושך ויאוש, על גועל מפני החיים ותאוה אל המות, על זמה ועל כל התאוות הרעות של האהבה, הבגידה, השקר והאכזריות, השנאה והרצח, הרקב והכליון, וביחוד על המות; על המות בלי כל סוף ואחרית, על המות בכל תמונותיו, על המות בתור מפלצת אכזריה ולועגת לנו, על המות בתור פודה ומציל, בתור הגואל האחד והמזהר אשר יגאלנו מתוך חיים מלאים יסורים קשים ונועל נפש. ואחרי אשר קלע המשורר את חרוזיו בכף הקלע מרע אל רע דרך כל התהומות אשר לישותנו, משלה הוא אותם גם בכל אשר מחוץ לישותנו. מחרף ומגדף הוא את החיים, וגם את כל אשר ממעל לחיינו. את הבל הוא מתעב, ואת קין הוא מרים על נס. ובאזני הדור אשר יצא מחלצי קין הוא קורא את הקריאה: „עלה השמימה והורד את האלהים מכסאו!״ ועל הכסא הזה הוא מושיב את השטן: הרע הוא בכל, בעולם הזה ובעולם הבא.

ככה היו Fleurs du Mal לספר אשר אין בכל ספרות משלו. סנט־באָוו מדמה אותם לאחד מן „הנסיונות של אנטוניוס הקדוש״׳ כלומר: לאחד מאותם הציורים אשר כה דמיונם של האמנים הקדמונים היה עסוק בהם, בעשותם תמונות מלאות חרדות ופלצות, בכדי לצייר על פיהן את המון צבאות השאול אשר באו לנסות את אנטוניוס הקדוש בהיותו בודד במדבר. אכן יודעים אנחנו, בשימנו לב לאחד „הנסיונות״ האלה, כי הקסם יחדל ברגע אשר יאור האור. וגם הנה רואים אנחנו על פני אחדים מן הציורים ההם כי במזרח כבר עולה השחר. ואולם לא כן בספר „פרחי הרע״: פה אין אור ואין שחר, מסביב אימה חשכה ומכל אות ואות עולה באזנינו הקול: אין תקוה. הקסם לא יחדל. הקסם הזה הוא החיים. או לכל הפחות רואים אנחנו כי על המשורר רובצת הקללה הגדולה לראות את החיים בעינים כאלה ולבלות בחשך ימיו. בין השירים אשר בספר אנחנו מוצאים שיר בשם Les Ténèbres („החשך״), אשר זה ראשיתו: „למהשכי בור אשר אין חקר לאבלם הודחתי. עד נצח לא יחדור אל המקום הזה קו אור אדום ומשובב נפש. לבדי אני עם הלילה, זה אומני הזועם. ואני כאיש ציר אשר קלל אתו אלהים בלעגו לצייר את ציוריו על פני מחשכים, או כמבשל אני אשר תאוותיו נוראות והוא את לבו יבשל ויאכל אותו״. וכפעם בפעם הוא בא וחוזר למחשכים האלה, המלאים חזיונות ובעותים רבים, והם לנצח יסבוהו. החיים אשר היו לו בשיר האחד למחשכי בור, יהיו לו בשיר שני לבית כלא ובשלישי לתהום. את ט א ס ו הוא רואה בבית הכלא, כאשר צייר אותו דילאקרוא, והוא רואה ומכיר במשורר האסור הזה את נפשו הוא. „איש הרוח הנפלא הזה אשר אסרו אותו בבור צר — התנועות האלה, השדים הסובבים אותו המונים המונים, החולם הזה אשר יראתו מפני מעונו הצר העירה אותו משנתו, הלא צל צלמך הוא, לב מלא חלומות יגון, לב נחנק מתגרת יד החיים האכזריים!״ ושירים אחרים ידברו על התהום. „הכל מסביב היה לתהום—המעשה, הרצון, החלום, המלה, הכל, הכל! באצבע גדולה חרת אלהים על תהום לילותי את תמונת השד החונק את האדם בשנתו, והתמונה מתנודדת בלי הרף ולה צלמים רבים. יראתי מפני השֵׁנה כאשר יירא איש מפני חור גדול המלא חרדות נסתרות עד לשפתו ואשר שם השער לדבר־מה אשר אין

יודע מה הוא. בעד כל החלונות אנכי רואה רק נצח אשר אין לו תכלית. ורוחי, אשר השבץ יתקפהו תמיד, מקנא את האפס על דבר אשר איננו מרגיש".

על בודליר כתבו הרבה מאז ועד עתה, וכפעם בפעם חזרו ושאלו: איך היה האיש הזה למשורר הרע? סנט־באָוו עונה על השאלה הזאת בטעם מיוחד. באחד ממכתביו אשר כתב לבודליר הוא אומר: „אתה, רעי הנחמד, הנך אחד מאלה המבקשים את הפואיזיה בכל מקום. ואחרי כי באו אחרים אשר היו לפניך ויבקשו אותה במקומות אחרים הפתוחים לכל אדם, ואחרי כי לא הניחו לך מקום בלתי אם קטן מאד, ואחרי כי לחכו את השדות אשר בארץ ואשר בשמים כמעט כלם, ואחרי כי נסו בעלי השיר את כחם במשך שנים הרבה בכל צורה וצורה, ובכן אחרי אשר אחרת לבוא ואתה היית האחרון, לכן אמרת בלי ספק בלבך: „גם זו לטובה! ואולם פואיזיה אמצא לי עוד גם אחרי כל אלה, ובמקומות אשר שם לא חפשו עוד אחרים שם אמצאנה". וכן נחלת לך את השאול, ואת נפשך עשית לשטן. בכל מארך ובכל נפשך התאמצת לגזול מיד שדי הלילה את מסתריהם".

ובכן אומר לנו סנט־באָוו: בודליר היה למשורר הרע, יען כי הקורמים לו כבר בערו לפניו את כל הטוב. ההשקפה הזאת השודה קצת. אכן מבקרים אחרים באים ולוקחים להם את המלה „דיקדנציה", אשר ידים לאלפים ממשמשות בה עתה, ואומרים לבאר את תכונת בודליר על פיה. בודליר, אומרים הם, היה דיקדנט — והם חושבים כי השמיעו בדבר הזה גדולות ונצורות. ובכן עוד בימי בודליר (נולד בשנת 1821 ומת בשנת 1867) החלה תקופת ה„דיקדנציה", היא התקופה אשר עליה כתבו חכמים מיוחדים מאמרים רבים מיוחדים וספרים מעטים מיוחדים המלאים חכמות עמוקות מיוחדות. ואחרי כי מימי שנת 1821 בערך אנחנו כבר עומדים בתקופת הירידה (דיקדנציה), לכן יצא לנו כי עתה בשנת 1901 כבר „ירדנו" במאד מאד. ובכל זאת עוד העולם כמנהגו נוהג, ולא הורע הרבה מאשר היה ואולי גם הוטב מעט. ואם נתבונן בדבר הזה, ואם נשים אל לב, כי מאותה השעה שעומדים בני האדם בתקופת הירידה ועד עתה, גלו סוף סוף איזו חדשות והמציאו סוף סוף איזו המצאות ועשו סוף סוף איזו מעשים אשר בני הדורות הבאים יזכירו אותם בקצת דרך־ארץ, ואם נדרוש ונמצא כי בכל מקום ומקום תראה תנועה גדולה וחזקה המעידה על משפחת האדם כי מתאמצת היא לעלות ולעלות, אז יש כי תתעורר בלבנו השאלה, אם באמת דור יורד לשחת אנחנו ואם הדיקדנציה ההיא שהם אומרים אינה אלא דבר הנמצא רק במוחם של אותם החכמים המיוחדים כותבי המאמרים והספרים המיוחדים, אשר בהכמתם העמוקה ראו חזיונות של מחלות, כפי שהם נראים בכל תקופה ותקופה, ואמרו עליהם שהם חזיונות כלליים. ולא הבינו כי האדם בכלל אינו יורד ואינו יכול לרדת, יען כי חוק החקים אשר לו נקרא בשם התפתחות?

אבל נקרא נא לבודליר שם דיקדנט — ולו רק בשביל שמלאכת המחשבת שלו לא תהיה בת בלי שם. בכל אופן ברור הדבר, שלא היה איש נפסד ונפסל, וזה משום הטעם האחד: משום שיָצר לנו דבר גדול. די לנו לזכור רק את הצורה אשר לחרוזיו, הצורה הנחושה אשר הרעיונות הקבועים בה נראים לנו כאלו בא ענק וקבע אותם בה במקבת בכח אשר אין ערוך לו. איש הרורה במקבת בכח כזה אינו איש נפסד ונפסל ונחשל. בודליר איננו יורד, ורק איש אמלל הוא.

„אין זאת כי אם סבלת ונשאת הרבה, בני הנחמד", כותב אליו סנט־באָוו. אמנם הרבה סבל האיש והרבה נשא במשא פגעיו אשר מצאו אותו מחוץ, וביחוד במשא פגעיו אשר היו לו בקרב.

כי חולה היה האיש, חולה על פי עצמו. בהולדו נולד עמו אותו הטבע הכפול אשר עשה שמות בנפשו. ואולם הטבע הכפול הזה הוא אשר בלעדיו לא יולד משורר. ובכן היה בודליר הוא עצמו, ובאותה שעה היה גם אחר. העצם האחד חי, והעצם השני עמד על גבו וראה את כל זה. העצם האחד התנפל לרגלי האשה אשר אהב, והעצם השני עמד בקרן זוית והשמיע את קול לעגו הנוקב עד התהום. העצם האחד שפך את דמי לבו, והעצם השני ספר את הטפות ויביאן אל בית הזקוק ויעש מהן חרוזים. בשעה שהעצם האחד מצא לו איזו אמונה, בא העצם השני וישפוך עליו ים מלא לעג ובוז. העצם האחד חפץ להתענג, והעצם השני בא והשבית את כל תענוג, כי עורר תמיד את המוח לחשוב מחשבות על דבר התענוגות. ככה לא מצא העצם האחד מנוח אף רגע מפני העצם השני אשר ישב תמיד למו ארב. אין לנו בלתי אם לקרוא את הדברים האלה בשירי בודליר עצמו, למען נראה עד כמה רבצה עליו הקללה להיות מנתח תמיד את נפשו ולשפוך על נפשו לעג, להיות אוכל תמיד את בשרו ולהציק לעצמו. בין שיריו מוצאים אנחנו שיר בשם „Heautontimorumenos", המציק לעצמו. „האינני", קורא המשורר, „אקורד שוא בתוך הסימפוניה אשר לאלהים, עקב האירוניה האוכלת אשר תרטני ואשר לא תשבע מבשרי? היא היתה לי לנגינת שקר בקול זמרתי ולרעל שחור בדמי. ואני הנני האספקלריא הנוראה, אשר בה תביט המְגֵירָה את פניה היא. אני הנני הפצע והשכין, אני הנני הלחי והמכה על הלחי, אני הנני האבר אשר הגלגל עובר עליו והגלגל, אני הנני התלוי והתלין. אני הנני התנשמת היונקת את דם לבי, אני הנני אחד מאלה אשר נואשו כל בני האדם ממנו ואשר רבצה בהם הקללה להיות ללעג נצח ואשר לעולם לא יוכלו עוד להוציא שחוק מפיהם". הקרע הזה, כאמור, הוא גורל המשורר. שורר בשירים — דבר זה אינו אלא השמעת משפט עצמו, כי מוכרח המשורר להיות בכל רגע לבוחן ובודק לעצמו. זה הוא יסוד הטבע הכפול, יסוד העצמים השנים הבאים כאחד. והנורא מכל זה הוא כי העצם השני, העצם המשורר, אינו נזון אלא על פי [illegible] החיים היקר שהוא יונק מן העצם הראשון, העצם החי. הרבה משוררים התאוננו על הטבע הכפול שבהם, אשר היה להם לקללה, ואולם אין אחד מהם אשר הקרע שבלבם גדל כל כך כמו אצל בודליר. מתוך הקרע הזה נבעו אותם הדמיונות אשר מלאו את שיריו. מעולם לא היה איש אשר הוכרח להיות נלחם כנגד עצמו ולהיות משלח בעצמו את כל מגפותיו כמוהו. על פי מלחמה כזאת, אשר הרגיזה את כל עצביו. נוכל לבאר לנו את ההרגשה הדקה אשר היתה לו ואשר על פיה הרגיש את כל רושם ורושם שבעים ושבעה. ואחרי כי הרשמים הרעים חזקים תמיד מן הטובים, לכן נסער ונרעש כח ההרגשה ההוא תחתיהם עד בלי חוק עוד! ועל כן גדל הרע שבעולם בעיני המשורר עד בלי מדה. ועל כן היה תמיד לילה מסביב לו. ויען כי קרוע היה לבו בקרבו עד בלי די, לכן נשמע אותו הקול הפגום מתוך כל שיריו. ויען כי הרגיש מלחמת שתי נשמות בקרב לבו, הנלחמות אשה ברעותה שלא כדרך הטבע, לכן היתה לו שמחת שעירי שאול בכל דבר אשר היה שלא כדרך הטבע. אחד משיריו המהוללים ביותר הוא שירו על „Femmes damnées"*, על הנשים אשר היתה בהן המארה לחטוא באהבתן חטאת שאול — ואל הנשים האלה הוא קורא בשמחה:

אחיותי אתן! יען כי שנא את נפשו ויהי לגועל לעצמו, לכן היו לו החיים למשא ויקלל את החיים. ויען כי לא עצר כח להדיח מקרבו את השטן הרע היושב בקרב לבו, לכן היה למשורר — הרע.

(סוף יבוא).

ד"ר שאול נאַלדמאַנן.

בְּמָרוֹקוֹ.

ב. *)

בערב — מחוץ לעיר בדרך העולה אל שפוע ההר אשר שם חצר בית־הקברות.

רוח צח ונעים נושב על פני ווַעזוע קל עובר על כל בשרי וממלא אותי עונג נפלא. בכל כחי אשאף אל קרבי את האויר הזך, המבושם בריחות העשבים והדשאים השונים. ואני עולה את מעלה ההר ומלפני ומאחרי אנשים, נשים וילדים. כתמים שחורים בין המצבות הלבנות... וצבעים בהירים, ירוקים, צהובים, אדומים מזהירים מרחוק, מופזים על פי קרני השמש האחרונות. ערב ראש־חודש היום — ומאז הבקר ועד עתה לא חדלו פעמי המבקרים מבית הקברות. הולכים ושבים הם במספר רב, עולים ויורדים הם את ההר. גם המנהל והמנהלת בתוך ההולכים. המנהלת בחלותה נדרה נדר לבוא תיכף אחרי שובה לאיתנה אל קבר הצדיק רבי בנגואַליד, עם מנין „חכמים" ועם כל אנשי ביתה ולעשות שם משתה קטן לכבוד נשמת הצדיק. —חמור קטן הולך בראש ועל גבו כל צרכי המזון וגם שתי ילדות המנהלים, ומשרתי בית הספר תומכים אותן מזה ומזה, והמשרתים הולכים ברגליהם היחפות ובמכנסיהם הלבנים מתחת לבגדיהם המקופלים התחובים באזוריהם. ויתר האורחה נוסעת לפני, ואנכי נשארתי על מקומי, יחידי, פה על יד הגבעה, לפני חצר בית הקברות הישן, אשר שם ינוחו עצ״ית גולי ספרד הראשונים... ראשי אבנים ישנות, ישנות מאד ומכוסות חלו.. בולטים במספר רב פה ושם מבין העשבים ומבין הקוצים והחרולים הממלאים את כל שטח הגבעה המנודרת מסביב. מן האומללים אשר נסו מתגרת יד הכהנים בספרד ואשר התעמרו בהם המלחים האכזרים ויורידו אותם אל חוף שמם למען יהיה יתרם לטרף להבַּרבָּרים הפראים, — מן האומללים האלה עוד נשאר זכרון כפול: העיר המשתרעת לשמאלי, אשר בנו בידיהם, וזה גל האבנים אשר מלאו בעצמותיהם... הגל הזה עד קלון הוא לארץ ספרד הנשקפת מרחוק ממולי... ספרד—ומבלי משים יעלו על זכרוני דברי המשורר:

עָלֶיהָ לִבְנֵיכֶם צַוּוּ עַד קֵץ הַיָּמִים,
הַשְׁבִּיעוּ כָּל זַרְעֲכֶם הַגְּדוֹלִים עִם הַקְּטַנִּים:
לְבִלְתִּי יָשׁוּבוּ לִסְפָרַד אֶרֶץ הַדָּמִים,
לְבִלְתִּי תִדְרוֹךְ עוֹד רַגְלָם בַּחֲצִי־אִי־הַשְּׁפַנִּים.

כמסומר נשארתי זמן רב על מקומי מבלי יכולת להמיש את עיני מן הגבע הזה אשר יזכירני את כל העבר, העבר הנורא אשר בו מצאו בני עמנו צרות אין מספר ונדודים לרוב שם מעבר להרים המתפתלים מרחוק בקצה האופק... ובסגרי רגע את עיני, אני רואה בקרב רוחי את כל המחזות האיומות מימי האינקוויזיציה... ענויים קשים... דם ואש, אש ודם ותמרות עשן... וגויות נהפכות לאפר, וקול חרחור העצמות בהשרפן, והרוחות עולות בלהב השמימה... וחבר כמרים, שדי השחת, אנשי התופת, עטופים שחורים וצועדים לפניהם בצעדי נצחון אכזרי, עיניהם מפיצות זועה ופניהם מפיקים לעג נורא, כליון ואבדון...

* * *

— — — על קבר הצדיק רבי בנגואליד.

מסביב יושבים על הארץ „החכמים" הקרואים, ומתנודדים הנה והנה וקוראים את „הזוהר" בקול מיוחד ומשונה מבלי הרף. למראשותי הצדיק דולקים נרות דונג עבים, והדונג נמס ומטפטף ונוזל על הקרקע, ולהבות הנרות משחירות חלק ממצבת הקבר העשויה אבן גדולה ארוכה ורחבה, חלקה ומזהירה מרוב שפשוף בגדי האנשים ומנשיקות שפתי הנשים. המנהל שוכב לפני המצבה ומתפלל בלחש; לעומתו משתטחת אשתו המנהלת ומתפללת גם היא, נותנת תורה להצדיק על כי „רפא אותה מחליה", ומבקשת גם על להבא כי לא ישכח הצדיק את ילדיה ואת בעלה בכל עת וזמן, ובהמטפחת אשר בידיה היא מוחה את דמעותיה... ואנחות קטנות מתפרצות מעט מעט, ומעת אל עת נשמע גם קול משק שפתים המודבקות אל האבן... ומרחוק בתוך תר הקרואים היושבים ומחכים, על מצבות שאר הקברים, עומדים גם ילדים וילדות, תלמידים ותלמידות הבאים מבית הספר והם מביטים במחזה, עומדים ורואים את כל זאת בשום לב... הם מביטים ורואים גם את אחות המנהל היושבת על יד המצבה וצנצנת מים בידה, והיא שופכת את המים על המצבה וממלאה בהם את אותיות שם הצדיק המפותחות בתוך האבן וטובלת בהם את אצבעותיה ורוחצת את עיניה ואת עיני שתי ילדות המנהל... ואת יתר המים הטהורים האלה היא משיבה אל תוך הצנצנת להיות לה למשמרת, למען תוכל להשתמש בהם בפעם אחרת. רפואה בדוקה היא לחולה עינים ולכל צרה שלא תבוא.

— — רב לי. יותר לא אחפץ לראות... ואני עוזב את מקום המראה המעציב הזה, ומטפס ועולה לראש ההר, למען אוכל לראות מגבוה את סביבי המקום הנהדר. אולי מחזה יותר נעים יקח את לבי וישכיחני את הכל וישלם לי נחומים.

השמש כבר שקעה מאחורי ההרים המתנשאים בגבהם עד לב השמים, ואף קויה האחרונים לא יראו עוד. הצללים, צללי ערב, נופלים ומתערבים עם מראה התכלת הכהה מאד אשר עתה לגבעות מסביב. בתוך על תל קטן עומדת דומם העיר, מבלי חיים ומבלי נוע, והיא כמתה עטופה בתכרוכיה הלבנים. שם מנגד, במישור גדול ורחב ידים, מתפתל הנהר כנחש עד הגיעו אל רצועת התכלת הארוכה, ומימיו יפכו לאט אל מי הים הגדול.

בשובי מצאתי את כל החברה בבית קטן על קבר הצדיק, והבית מלא עשן, רפש וחלאה ושיורי סעודות רבות. לכל אחד מן הנאספים נותנים שתי עונות יבשות — טארטאס — ביצים מבושלות וקרטשופות ירוקות לאכול במלח.

* * *

*) עיין „הדור" גליון 28.

— — ואם שניהם, המנהל והמנהלת, הם מילידי טיטואן, אז הן למדו בבית־ספר מתוקן, הן היו בפאריז משך שנים מספר, הן קראו בספרים ויכולים היו לדעת על־כל־פנים כי יש אמונות תפלות וזרות אשר חרפה היא לאנשים כמוהם לאחוז בהן, ובפרט למורים אשר נשלחו לבער את האמונות האלה מקרב המון העם, ובכל זאת מצאתי בחצר ביה״ס ועל קירות ביתם, כמו בכל חצרות היהודים והמושלמנים פה, פרסות ברזל אשר עליהן יאמרו כי בכחן לשמור את הבית מעין־הרע, ועל צוארי ילדותיהם ראיתי שמירות צדיקים; ובכל זאת ספרו לי כי בחלות המנהלת לא בטחו ברפואות הרופא ויביאו אשה זקנה ללחש לה ולהכין בעדה סמים אחרים למרפא, ובכל זאת, ובכל זאת...

מצוינים הם בני טיטואן בסגולה מיוחדת, יכולים הם להתגורר באירופה או באמריקה כעשרים שנה, ואחרי כן ישובו ושבו והיו כאחד מבני עירם להחזיק בכל המנהגים הזרים והאמונות התפלות ככל אשר הורישו להם אבותיהם מבלי נטות ימין או שמאל. רואה אני צעירים או גם אנשים באים בימים השבים מאמריקה הדרומית, אשר שם ישבו זמן רב לרגלי מסחרם, והם כעת ממש כאשר היו לפני נסעם מפה. ההבדל הוא רק בלבושיהם. במקום הרגלים היחפות והקפטן השחור והכובע הקטן המכסה את חצי הראש מאחורי הבלוריות הגדולות המעטרות את הכובע כזר — לבושים הם עתה בגדים יקרים, כפתורי זהב מתנוצצים בתוך אפוד כתנתם הלבן והחלק למשעי, צמידים משובצים אבנים יקרות על אצבעותיהם, ומחטים מעולפים ספירים תחובים בעניבת צוארוניהם, מתהלכים הם ברחוב, ומתוך שיחתם והתנהגותם נקל לראות כי טיטואנים הם מלדה ומבטן.

* * *

אמש בלילה הייתי קרוא אל בית הד״ר ברליאווסקי. אשת הד״ר כבדה אותי בספל תֵּה העשוי באופן רוסי ושיחה ארוכה היתה בינינו על דבר היהודים יושבי טיטואן. הד״ר ברליאווסקי הוא כבן ארבעים. פניו מפיקים נעימות, חריצות וטוב־לב כאחד. בין החלוצים הראשונים לציון עזב גם הוא את למודיו וילך אל ארץ הקדושה יחד את חברת ביל״ו; שם לבש את מנעלי הערביאים ויחל לעבד את האדמה ויטע עצים רבים במבוא המושבה ראשון לציון; ואולם מסבת רוע ההנהגה ורשעת המנהל הירש נאלץ גם הוא לעזוב את עבודת האדמה בארץ ישראל משאת נפשו וללכת לפאריז להשלים שם את חק למודו בתורת הרפואה. זה לו שמונה שנים אשר הוא מתגורר פה את הטיטואנים ובמשך הזמן למד להכיר אותם הכרה פנימית. רבות עמל לרפאות אותם לא רק בנפש כי אם גם בגוה. בכל בית ובית אשר הוא בא שם, הוא מטיף על הנקיון והטהרה, הטוב והמועיל, ההשכלה ודרך ארץ. הוא משתדל לבער אחרי המנהגים הרעים ילדי הנכרים אשר השתרשו אצלם במשך הימים בלמדם אל דרך הערביאים. אמנם עלתה בידו לשנות הרבה מסדרי חייהם, ופעולתו עליהם נכרת בכל; ואולם מתאונן הוא כי עוד רבה העזובה, וכי לא על נקלה יוכלו האנשים האלה להשתנות שנוי רוחני לטוב. צפור דרור אחת לא תביא את האביב. — ואיה איפא פעולת חברת כל ישראל חברים? שאלתי לפי תמי, ואנכי אמרתי כי בבואי הנה אמצא דור חדש מחונך כלו על ברכי בית־ספר בטעם אירופה, אשר נוסד זה כארבעים שנה ואוכל לשפוט על פעולת הכי״ח בבתי־ספריה ועל התוצאות הטובות אשר להם. — הגע בעצמך, ענתה לי אשת הד״ר בהתרגשות, האינך רואה את כל התוצאות הטובות האלה? התוצאות תוצאות מזהירות! אך אל תוסיף לדבר אלי בדבר בתה״ס אשר לחכי״ח. לו יכולתי להעלות אותם כלם על המוקד, כלם מבלי להשאר אף אחד, כי אז עשיתי זאת בחפץ לב. אך ראשית כל הרסתי ולא חמלתי את ביה״ס למורים ואת שני בתה״ס למורות אשר בפאריז. כי משם תצא כל הרעה... ואשת הד״ר צדקה בדבריה. מי כמוני יודע את כל זאת...

אם תחפוץ להכיר עוד יותר את אלה הצעירים חנוכי ביה״ס, הגיד לי הד״ר, אז עליך לבקר כפעם בפעם את חברת „האחדות" אשר עלתה בידי ליסד לפני שנה, אחרי עמל רב. פתחתי להם בית מקרא והבאתי בעדם ספרים רבים ומכתבי־עתים בספרדית וצרפתית ונסיתי לדבר על לבם כי יפתחו את הספרים למען יראו את אשר בהם: ספורים יפים וקלים, אשר יוכלו להתענג עליהם הרבה וגם ללמוד מהם דבר מה ולא יאבדו את זמנם רק בשיחות בטלות ובאכילת הפֶּפִּיטַס (הזרעונים), ואולם אין איש שומע לי ואת הספרים אין קורא. את בית־המקרא הפכו לבית־משחק קלפים ושם הם מבלים כל היום באכילה ושתיה, בצחוק, בשחוק ובקלות ראש...

* * *

דרך מבואות אפלים וצרים הביאוני אל חדרו, אשר מצאו בעדי בתוך הגיטו. בעברי את מפתן החצר עלה באפי צחנת מחראות אשר דלתותיהן פתוחות מנגד ועביטי שופכין אשר עוד לא הורקו עומדים מסביב על הקרקע. בחצר עומדות נשים וכובסות; שולי בגדיהן תחובים בסינוריהן, ורגליהן יחפות ושחות במי מרמנה השוטפים על רצפת החצר. מקלחות המים המושחרות, העומדות ורותחות על אש הכירים, מתנשאים אדים רבים וממלאים את כל חלל החצר. מבעד להאדים ועם האודים העשנים המעורים את העינים אני רואה דלתות חדר ארוך פתוחות לרוחה ועלמה יושבת ותופרת על יד מכונת-יד קטנה אשר על השלחן לפניה. על המחצלת הפרושה מתחת מתגוללים בכתנותיהם ילד וילדה, שערותיהם פרועות ופניהם מזוהמים ומגואלים.

חדרי מוכן לי בקומה השלישית בעליה קטנה. אז נקח את המפתח ונעל במדרגות הצרות העשויות אבנים קטנות מרובעות, חלקות ומבריקות, בעלות צבעים שונים, שחורות, לבנות, ירוקות ואדומות, וצורות הנדסיות שונות. פתחנו את דלת החדר ולפנינו חור בתוך חור. לראשון נוכל לקרוא בשם חצר כי בתוך גגו חלל מכוסה. השני מתרומם הרבה מעל לרצפת הראשון ומיוחד ממנו במחיצת קרשים ופתח בתוך. עוד קטן ממנו — ד' אמות על ד' אמות — חציו הנועד למקום המטה, והוא ספון במין קשת הבולט מתוך הקירות ומתוך התקרה ועשוי חצאי עגולים רבים המחוברים זה לזה — מין קישוט הנמצא בכל בניני היהודים והמושלמנים. בחציו השני, סמוך להרצפה שני חללים קטנים המסובכים ברזל במקום חלונות, האחד מצד החצר והשני מצד הרחוב הצר. אם חפצי להביט החוצה, עלי להרכין את ראשי. ובחור כזה עלי—על המורה העברי—לקבור את עצמי, אין לי ברירה אחרת. אשה זקנה מטנגיר תכין לי את מזונתי, ואולם לכל הפחות אהיה פה מובדל מעט. גם שאר הבתים בתוך הגיטו בנוים כלם על פי התכנית הזאת, ואין אף אחד מהם אשר בו אוכל למצוא אויר או אור.

* *

במַרַקש, בפנים ארץ מרוקו סובבים היהודים בלילה בחוצות העיר לאור האבוקות ונותנים כבוד לספר „הזוהר", הקרוש בעיניהם מאד.

אמש בלילה בעברי ברחוב המושלמנים ראיתי מחזה והנה חבר שומרי דת האישלם, כעשרים במספר, במעטפות לבנות ופנסים גדולים בידיהם סובבים בחוצות וקוראים פסוקים מתוך הקוראן. לפני כל בית־מסגד הם עומדים. וראש החבורה פותח בקול נעים מאד ההולך ומתחזק: לַא אילַאה אילא אללאה! וכולם עונים לעמתו בקול אחד:

לַא אילאה אילא אללאה וַמוּחַמַד רַסוּל אללאה!!!

את "לא אילאה" הזה שמעתי מראש מגדלי בתי־מסגד הערביאים בצור וצידון, בפזרו אותו המואזין אל כל רוח לארבע קצות השמים בצלצול קולו ההולך ומתפשט עד למרחוק. ואולם שם נדמה לי כדבר טבעי. לא פעם ולא שתים העיר אותי משנתי על הגג בבקר לפני צאת השמש ואנכי קמתי עד מהרה ממשכבי הרטוב מטל הלילה, רחצתי את פני במים הקרים אשר בכד העומדת למראשותי, ובשתי ידי תמכתי את ראשי ואשען על המעקה להתבונן אל המראה הנפלא בצאת השמש מעט מעט על הארץ ובשלחה את קרניה הראשונות על ראשי העצים הרבים העוטרים את הבתים והמנענעים את עליהם המופזים לרוח היום הקר. אז נדמה לי כי קול המואזין מעל המגדלים הלבנים המתנשאים מבין עצי התמרים הישרים והגבוהים, הוא הוא אשר העיר את כל היקום, הוא הוא אשר בשר את צאת השמש בנתנו תודה לאל על כי הופיע השחר...

את „לא אילאה" הזה שמעתי גם במצרים והוא שפך עלי מין קסם נפלא במתיקותו המיוחדת. אך בליל אֹפל פה במרוקו בחוצות צרים ועקלקלים, בהיות דממת השקט מושלכת מסביב, ופתאם ו„לא אילאה" נשמע מרחוק במבטא נכון אשר הרגלתי בו, ומקצה הרחוב נראים אנשים מתקרבים ומאורות בידיהם, עומדים רגעים אחדים על מקומם ומתקרבים עוד יותר, עומדים עוד הפעם ומתחילים להתרחק לאט לאט, והקול גם הוא מתרחק עמהם — בהגיעו אלי נדמה לי כי שומע אנכי מתוך השֵנה את קול המעיר ל„חצות": „רץ כצבי וגבור כארי...———לעשות רצון אביך שבשמים"———או איזה קול אחר יפה מאד, קול מלאכי השרת במרום האומרים קדוש, קדוש, קדוש!—

אלדש הגלילי.

מכתבי אחד הצעירים.

הובאו לביה"ד ע"י

הלל צייטלין *).

ג.

אחי!

"דבריך האחרונים — כן אתה כותב במכתבך אלי — אינם מובנים לי היטב. יש אתה רואה לפניך חיי עולמים וזיו נצח, וכשאדם עובר לפניך אתה נופל פתאם משמים ארץ. "מה אנוש כי תזכרנו?"

"מסתכל אתה בעצם החיים, חורר לתוך גנזיהם, נכנס לתוך פרדסם, וכשאתה זוכר את האדם אתה מטפל רק בו ובצרותיו. מה כל החרדה הזאת?"

"במה זכה האדם כי נשכח את הכל בשבילו? מה כחו של היצור הנבזה והשפל הזה כי נמרר את חיינו בגללו? אם גם לא נוכל לפסוע על ראשו, מדוע לא נוכל לפעמים, לעבור עליו בשתיקה?"

"הן האדם הזה רמש ככל רמש האדמה, כלו קטנות ושפלות, ומדוע לא נוכל, לפעמים, לעזוב אותו לנפשו, אותו ואת כל עמלו וקנינו? האם לא הצחוק הוא לצמצם את העולם ואת מלואו ולמוד אותו באמת איש?"

"צריכים אנחנו — כן אתה מלמדני, אחי — לחרל מעבוד את האדם".

"חדל לך מן האדם" — אתה אומר בסגנון הנביא.

"התרומם על האדם" — אתה מסיים דבריך בסגנון ניעטצשע.

מקנא אני בך, אחי, כי יכול אתה, ולו גם בדבור לבד, להתרומם על האדם ולבטלו כעפרא דארעא. נבצר ממני מעשות כדבר הזה.

אם ארד תהומות ואם אסק שמים, אם אראה לפני מחשכי ארץ ואם אתנשא בחזון לעולם שכלו אור, אם תגלה לפני המציאות הפשוטה ואם יפתחו לפני מָעיני השירה והזמרה, אם לפני רק חזיונות בודדים ואם אשקיע עצמי בענינים מופשטים כלליים, אם לפני רק בני חלוף ואם אסתכל בנצח, — לא אוכל להקשיח לבי מן האדם הממשי וצרותיו הממשיות...

יכול אני לשכוח אותו לרגעים, אבל הרגעים ההם לא יארכו. אני מסיח את דעתי ממנו והוא בא ומשפח על פני...

יש אשר אני הולך ומסתכל באילנות המחשיכים פני חמה בגבהם, בנחל הזך, הלוקח את הלב ביפיו, בככר הרחב המרהיב את העין בתפארתו, — ופתאם והנה לפני אדם לבוש סחבות, פניו מכים ופצועים ומטפטפים דם, והוא הולך ונכשל, הולך ונכשל, נכשל ונופל...

מה לי ולטבע? מה לי ולהודו ונדלו? מה לי לכל זה אם אחי מֻכים ופצועים, ערומים ורעבים?

"טוב מאד" — והאדם?...

אתה אומר לי: "חדל לך מן האדם" — אבל הלא אדם הנני? אתה אומר לי: "שכח את האדם"—אבל איך אשכחנו אם מרגיש אני בכל עת ועת את מצוקותיו? אתה אומר: "התרומם על האדם"—אבל ההתרוממות הזאת לרוב אינה אלא פראזה יפה. התרומם כאות נפשך — אבל אם לב אוהב וכואב לך, תפול בכל עת ועת ממרום השקפתך הפואיטית ארצה. כנשר הגבה עוף — אבל אם עינים לך לראות, תראה בכל רגע ורגע את הכיעור ואת המאוס, את הכאב ואת החשך אשר בשפל...

יודע אנכי, אחי, כי באמת אינך יכול גם אתה לשכוח את האדם ואת עמלו, אלא שרוצה אתה לעזבו ולשכחו בשעות ידועות, בעתות ההסתכלות האסתיטית והרגשת החופש. חפץ אתה להפקיע את עצמך משעבודו בעתות המרגוע הפנימי והמנוחה שבנפש.

יודע אנכי ומבין את מגמותיך, יודע אנכי ומבין את טענותיך ותביעותיך — אבל אני איני יכול. הננו שוים איש לרעהו בדברים רבים — אבל בינינו הבדל אחד עיקרי גדול מאד.

*) עיין „הדור" גליון 24.

הידעת במה?

אנשי הרוח שבכל דור ודור מתפלצים למראה ענות האדם וגורלו המר. שירתם — קינה גדולה קורעת לב, ספרתו — נאד של דמעות, כל דבריהם — אנחות.

כשאנו קוראים את דבריהם, שומעים אנחנו רק קול ענות, אבל אין אנו יודעים את מקור הקול הזה עמוק עמוק בלב.

ההתאוננות וההתמרמרות של אנשי הרוח נאמ־ות בדברים חוצבים אש, מעוטפות במעטפת מליצות נשגבות, מלובשות במשלים וחידות וכדומה.

אנחנו קוראים ושומעים את כל זה וידנו קצרה להדור אל תוך אותו הצער הגדול הפנימי.

אנחנו יכולים להבינו ולהרגישו כראוי, לפי דעתי, אם נעמיק בדברי החוזים הגדולים.

אם נקשיב לקול תלונות החוזים הגדולים, נשמע אחדים מהם מתלוננים ביחוד על קטנות האדם ושפלותו, ואחדים מהם מתאוננים ביחוד על צרותיו ויסוריו.

יהי נא לנו למופת הטפוס הטרגי היותר מצוין של גאֶטהע מצד אחד, ומצד השני תהיינה לנו למופת אנחות ליאופרדי.

יש איש הרוח העומד בעיקרו תמיד, במדה ידועה, מעל להאדם. הוא איננו משתתף בצערו של האדם בכל עמקו ורחבו וגדלו של הצער ההוא מהסרון אהבה ממשית. הוא משתקע בעיקרו באידיאל הפנימי האיסתיטי אשר לו. כשהוא רואה את התהום הרבה שבין האידיאל והמציאות הוא מלא תמרורים וכאב נצח.

צרות מעין אלה הן צרותיו הנפשיות של פויסט.

אבל יש איש רוח המרגיש בצערם הממשי של בני אדם. גם הוא חפץ מאד בגדלות האדם וברוממותו, גם הוא מתמרמר על קטנותו ושפלותו. איהב הוא את האדם והוא חפץ לראותו נעלה על כל ונשגב על כל. אבל אי אפשר לו לשכוח את העיקר, כלומר את צער האדם.

אלה הן אנחות ליאופרדי.

לכאורה אפשר להחליט, כי מי שרגיל לשום אל לבו את צרכי יום יום של האדם ואת צערו הממשי בכל עת ורגע, טעמו האסתיטי קטן בערך. אבל באמת אין הדבר כן. יש אשר איש כזה שואף לגדולות ומבקש אך גדולות, והכל בשביל שאהבה חזקה פשוטה וטבעית בלבו לבני אדם, בשביל שהוא יודע היטב את עניניהם, מחסוריהם והרפתקאותיהם, בשביל שהוא מאחד לפעמים לא רחוקות את חייו עם חייהם ועניניו עם עניניהם, ולכן הוא קורא אל האדם תמיד: „עמך אנכי בצרה“.

הכל תלוי באהבה פשוטה. איש הרוח שאין בלבו אהבה כזו מצטער רק על גלות שכינתו; איש הרוח שיש בלבו אהבה כזו מצטער תמיד גם בצערם של בני אדם תולעה...

תכונות הנפש הנאצלות לגאוני הרוח בכל גדלן ותקפן, נאצלות גם לאנשים בינונים „לכל חד וחד לפום שעורא ריליה“. ההבדל הנפשי שביני לבינך הוא אותו ההבדל שבין איש הרוח ממין הראשון ובין איש הרוח ממין השני אשר אמרת.

אתה, אחי, רואה לפניך רק גדולות וקטנות. לפיכך אתה חושב, כי בהיות האדם בהסתכלות האסתיטית עליון על כל ואדון על כל, ראוי לו להביט מגבוה, למצער באותה שעה, על חיי הנמלים שם מתחת...

גם אני, אחי, יודע מה טיבם של גדול ועליון, אבל יודע אנכי גם מה טיבו של צער.

אתה אחי הנך מבין את התוגה העולמית באופן זה: יש בלב האדם חזיון נעלה, כליל היופי והנשגב, ואולם „השאור שבעיסה מעכב“. האדם שואף לשפוך ממשלת האידיאל על הכל, ואולם הקטנות שבחייו הן הן הנותנות מכשולים על דרכיו, או בשפת אחד המשוררים: „שמות אבנים על הרוח“.

האדם בחזון נפש יש אשר כח כאל לו, אבל „האל הזה, כפי שאמר שיללער, יהפך לעולם מלא תולעים“...

לפיכך אתה חושב, שבשעה שאנחנו מתרוממים על הקטנות והפעיטות שבחיינו, הרי שלום והרמוניה נשגבה בנפשנו, ומדוע יפרע כל זה בשביל ביאושו הפתאומית של האדם?

ואולם אנכי, אחי, מבין ומרגיש את התוגה העולמית באופן שונה מעט: הצער חודר ועובר את כל הבריאה מראשיתה ועד סופה ומתגדל הוא ומתרחב באדם בסוד „יוסיף דעת יוסיף מכאוב“.

על המדרגה הגבוהה של האדם, הולך הצער הזה ונוסף עוד, לפי שאז מרגיש האדם את הכל ולפי שנוסף לו אז הצער על קטנות עצמו, על אפסותו וחוסר־יכלתו לעשות גדולות ולשנות את הכל לטוב.

הצער הממשי אצלי עיקר, והצער האסתיטי הוא דבר הנוסף באחרונה להגדיל את הכאב.

ד.

... התיחסותי לשאלת עמנו, אחי, יש בה מעין התיחסותי לאדם בכלל. כידוע לך, אחי, התנגד המשורר יל״ג למעשי חו״צ הראשונים. הוא ראה במעשיהם מעין מעשי „דור הפלגה“. השירות והתשבחות שפזרו אז לכבוד ה„לאומיות“ לא מצאו חן בעיניו. התשובה והחרטה עוררו בקרבו גֹעל נפש. הכל נדמה בעיניו פחות ונבזה.

בני אדם מרעישים עולם ומלואו, ולסוף מתחילים ליסד איזה ישוב קטן. עם ישראל שרוי בצער גדול, והם עוסקים בבנין בתים אחדים בארץ ישראל. מכת העם רבה מאד, והם אומרים לרפאותה על ידי הרוק שבפיהם. העם מלא חסרונות מוסריים רבים המשפיעים רעה רבה גם על מצבו החומרי, והם מנננים: „מה יפית!“

כשם שחרה אף יל״ג ב„מאשרים המתעים ומורי השקר“, כלומר בראשי העדה ובהרבנים, כן חרה אפו אחרי כן ב„בעלי הטובה“ החדשים, ברופאי האליל אשר תחת לפקוח עיני העם, להבינו את מצבו ולעוררו לפעולה ועבודה אזרחית מועילה, יבואו אליו בעב הענן של מליצות ובמעשי תהו.

יודע אתה אחי גם כן, כי הלאומיים הנלהבים מצאו להם מקום לגנות את חובם. בבקרם את כל שירי יל״ג התאמצו למצוא בהם מגרעות רבות, סתרו את דעות יל״ג, הוכיחו כי חוג השקפתו של יל״ג צר מאד, כי יל״ג איננו אוהב את עמו וכו׳ וכו׳.

יל״ג השיב לר׳ משה ליב ליליענבלום [1] מעין דברים אלה: הוקעתני לעיני כל ישראל כבוגד בעמי, ובאמת אין חפץ בתחית ישראל על אדמתו כמוני. אם מעשי חו״צ אינם מוצאים חן בעיני, אין מזה ראיה

---

[1]) במכתב פרטי.

לעיקר השקפתי. אתם מסתפקים בקטנות, ואני הייתי חפץ כי יושיבו את בני ישראל בצבים ובכרכרות וישיבום לארץ אבותיהם.

עברו ימים רבים. חובבי ציון דברו, קראו, עוררו את הלבבות, עשו מעשים ממשיים, עשו וגם הצליחו מעט. רעיון התחיה התרחב והתפשט הרבה. גואלים קמו לישראל בארצות המערב, ויתנו לחבת ציון צורה חדשה ותקרא בשם "ציוניות", ויכתבו על דגלה: "מדינת היהודים".

בעוד הכל שמחים וחוגגים אחר הקונגרס הבזילאי הראשון, נשמע קול תלונה מאת הסופר אחד העם: נניח כי סוף סוף הגענו למטרתנו, נניח כי סוף סוף יסדנו לנו "מדינת היהודים" [1], האם זאת תנחמנו? האם בשביל זאת סבלנו כל מיני צרות, עינויים ורדיפות אשר לא יאמנו כי יספרו, במשך אלפי שנה לבעבור ניסד אחרי כן מדינה קטנה, אשר תהיה ככדור משחק בידי המדינות התקיפות ונהיה גוי קטן ובזוי?

אחד העם שאל עוד שאלות, הקשה עוד קושיות. הסופרים הציונים השיבו על דבריו. על כל השאלות והקושיות מצאו תשובות ותרוצים, ואולם על השאלה האמורה חשבו כמעט למותר להשיב. ואחד מהם חמד לו לצון בהשיבו על שאלה זו.

הלא זוכר אתה אחי, כי בעוד אשר כל שאלות אחד העם עוררו וכוחים רבים בינינו הצעירים, הנה הטענה האמורה כמעט שלא עשתה עלינו כל רושם. מדוע? מפני שאין מקום לטענות כאלה בעולם המעשה. "טוב מעט מאפס" אומר הגיון החיים.

ואולם בינה נא, אחי, שעם כל המרחק הרב שבין השקפות יל"ג ובין השקפות אחד־העם בכלל, הנה יש יחס קרוב בין דברי יל"ג במכתבו לרמל"ל ובין טענת אחד העם על "מדינת היהודים".

יל"ג חפץ היה כי יושיבו את בני ישראל בצבים ובכרכרות, ואחד העם גם הוא אינו מוצא נחת במדינה קטנה. שניהם בזים לקטנות, שניהם מבקשים גדולות בעד עם ישראל.

הידעת, אחי, מדוע הם מבקשים גדולות בעד עם ישראל? הידעת מדוע? לא רק מפני שאוהבים מאד את עם ישראל, כי אם מפני שמבינים הם ומרגישים גם את צער הדורות.

יש רואה איש חולה. רחמיו יכמרו למראה האמלל הזה והוא מחיש לו עזרה. אם רחמיו מרובים, אינו מסתפק בהגשת עזרה לשעה, כי אם חפץ הוא להחלימו ולהקימו לאיתנו. אבל יש איש המוכשר להבין לא רק צערו של החולה בהוה, כי אם גם את כל מה שסבל מיום הולדו ועד עתה. השתתפותו בצערו של האמלל גדול כל כך, עד כי לא ינוח ולא ישקוט עד אם יוטב לו באחריתו חלף כל הצער אשר סבל. חפץ הוא לראותו בתור איש מאושר. יודע אני כי אנשים נדיבים כאלה מעטים מאד, אבל הלא יש כאלה במציאות ולו גם מעטים המה.

ואנחנו כלנו, בני אדם בינונים, אם גם לא נוכל להתהלל בנדיבות כזאת, אבל לכלנו, כמדומני, יש הרגשה פנימית מעין זאת. מדת היושר שבנו אומרת, כי מי שהצטער הרבה ראוי שיראה טובה רבה. „לפום צערא אגרא".

ועתה צא והקש מזה בנוגע לעם שלם. יש אנשים טובים החפצים בהצלת העם וכדומה, אבל יש נדיבים שאינם מסתפקים בשלילת הרע לבד, כי אם גם חפצים הם בטוב חיובי גדול לעם שסבל הרבה.

[1] עפ"י תכניתם של ציוני המערב אז.

כי עם ישראל נשא עמל ותלאה יותר מכל עם אשר על פני האדמה,—דבר זה נעלה מעל כל ספק. קורות ימי עמנו בעקן הן רק שלשלת אחת גדולה של הריגות, טביחות, שמדות, גרושים, עלילות משונות, בוז וחרפה, ענויים ומכאובים. אלו נמשכו ימי עמנו כימי כל העמים, גם אז רב מספר צרותיו ומצוקותיו מאות פעמים ממספר צרותיו ומצוקותיו של עם אחר, ומה גם אחרי אשר לאשרו או לאסונו ראה עם ישראל בבנינם ובחורבנם של עמים רבים ושונים והוא עודו חי וקים, מצטער ומעונה.

הננו מנחמים את בעל היסורים הגדול הזה: מנע קולך מבכי ועיניך מדמעה. ארץ נתן לך, ארץ קטנה ככף איש, ושם תשב בחסד העמים ולא תירא רע...

אומרים לו לעם האמלל: כפוף קומתך, הצטמצם, בקש לך פנה מיוחדת, מצא איזה מרגוע לעצמותיך הנדכאות. מה יעשה העם האמלל? העם האמלל שומע לעצתנו. טוב לו לאמלל גם זה. אבל לב האוהב ומרגיש את כל מצוקות העם יתבקע למראה הבטול, הקטנות והשפלות אחרי שנות אלפים של יסורים וצרות. יש אשר יחשוב גם הוא „טוב מעט מאפס" בראותו כי, לכל־הפחות, המעט איננו חלום עובר. אבל יש אשר יראה כי גם המעט איננו ורק שרוצים הם להרגיע את רוח העם במעט הזה והוא צועק בחרות אפו בו: שקל טיבותך ושדיא אחיזרי. אם לתקוה, אם למשאת נפש, הלא טובה תקוה גדולה, משאת נפש נשגבה...

מי שרואה לפניו רק צערן של ישראל בהוה וגם מן הצער שבהוה הוא רואה רק קצהו ולא כלו, הוא יוכל למצוא נחמה ברעיון „מדינת היהודים", אבל מי שרואה לפניו שדרות רבות של דורות אמללים ונדחים, בזוים ושבוים, גולים ונודדים, הרוגים וטבוחים על קדושת השם; מה שרואה לפניו את פניהם הקודרים המוארים לפעמים פתאם באור תקות הגאולה השלמה, שומע את אנחותיהם וצעקותיהם, מאזין לתפלותיהם הזכות ומקשיב לרחשי לבותיהם; מי שיודע את מחשבות הדורות הרבים, אמונתם, קדושתם, טהרתם, — אי אפשר לו למצוא מרגוע ב„מדינת היהודים" על פי תכניתם של הציונים המערביים.

מי שמצייר לפניו כאלו הוא רואה בעיניו ניסות מלך אשור ונבוכדנצר הרשע, ענויי ה„חסידים" בימי מלכות יון הרשעה, הרבן ירושלים על ידי העם השודד הוא העם הרומי, גבורי הרוח אסורים באזיקים ומובלים אחר מרכבת הנצחון של טיטוס הרשע, גזרות השמד של אנדרינוס, הרדיפות התכופות בארצות רבות ושונות, התקוממות כל הזאבים הרבים לטרוף כבשה יחידה בימי מסעי הצלב, "האבות הרחמנים נהפכים לאכזרים כיענים, מפירים על אבות ועל בנים, ומי שנורל עלה לו ראשונים נשחט בחלפות וסכינים", "הבתולות היפות והילדים הרכים, בספריהם נכרכים ולטבח נמשכים", מאות אלפי בני אדם נודדים מארץ לארץ למצוא מקום להניח את ראשם, שלילת זכיות אדם באשכנז, מזבחי האינקוויזיציה, גרושי ספרד ופורטוגל, קרבנות גזרת ת"ח, לענ השאננים בפולין וכו' וכו' וכו' — אי אפשר לו להשלים עם המחשבה, כי סוף הטרגדיה העולמית הזאת היא איזו מדינה שפלה.

השאלה אשר ישאל איש כזה אינה שאלת המוח, כי אם שאלת הלב.

השאלה אשר ישאל איש כזה היא השאלה העולמית: "איה אלהי המשפט?"

אי אפשר לו להשלים עם הרעיון, כי באמת אין משפט, כי מה שנעשה נעשה, כי אין דעת וחשבון בהליכות ההיסטוריה, כי אין

מי שישלם שכר טוב למי שהוכה תמיד על לא חמס בכפו וכו׳; הרגשת הצער אינה מניחתו להתיחס אל מאורעות ההיסטוריה באופן כזה, אף אם רואה הוא בעיניו כי אמנם כן הוא.

דבר זה מקורות הדתות ומקורות הפילוסופיה למדנו: במדה שתרבה ההשתתפות בצער, במדה זו תרבה האמונה, באיזה אופן שיהיה בשכר ועונש.

בכל הדתות השונות אין דת הפשית כדת בודהא, שהיא דת בלא אלהים, ועכ״ז אין דת אשר תגדיל ערך השכר והעונש כמוה. בהמשך הזמנים, בחליפות העתים, בגלגולים הרבים והשונים, הכל נעשה כמשפט. אין כל פעולה קטנה שבקטנות במלוא רחב המציאות שלא ישולם בעדה. בבחינה זו אנחנו מוצאים את שאָפּענהויער, זה הכופר הגמור, מזכיר בכל פעם ופעם את השכר והעונש בחיי האדם, ביצירה בכלל וכדומה. מובן מאליו כי אין הגמול של שאָפּענהויער זה של התיאולוגים, אבל בכלל הלא ישנו בשיטתו, והוא נותן לו ערך גדול.

סבת הדבר, לפ״ד, כי מי שמרגיש את כל תקפו של הצער העולמי אי אפשר לו להשלים עם הרעיון כי הכל במקרה. נקל לו להגיה כי הכל לרעה, אבל כי אין בצער אשר מן העולם ועד העולם כל רעיון מוסרי — נורא הוא. המחוקק או הפלוסוף מתאמץ למצוא איזה אילוזיה, מתאמץ להונות את עצמו.

ומה שהוא אמת בנוגע להרגשת הצער העולמי, אמת היא גם בנוגע להרגשת הצער הפרטי של איזה עם. במדה זו שרבתה השתתפותו של החושב בצערו של איזה עם, במדה זו הוא מתאמץ למצא לו איזה ת ו כ ן, איזה ר ע י ו ן, איזה נ ו ש א... הוא ר ו צ ה למצוא לו איזה שאיפה רמה ונשגבה, הוא מ ו צ א ה, אף כי השכל הפשוט והקר אחרת יביע...

ותוכן גדול מוצא אחד העם לחיי עמו האמלל, תוכן מוסרי נשגב לצרותיו ולתקותיו.

ואולם אחד העם מגלה טפח ומכסה טפחים. הוא מזכיר בכלל את ״שלטון הצדק המוחלט״, ״תשועת ישראל על ידי נביאים״ וכדומה. יודע הוא שאין לדברים כאלה עתה אזנים קשובות, וגם הושש הוא פן יכללוהו עם בעלי ״התעודה״, והוא מדבר ברמזים.

ואולם הלא יודע אתה, אחי, את טבעי, כי אוהב אנכי לא רק ״לקרוא בין השיטין״, כי אם גם להכנס אל ב י ת ק ד ש ה ק ד ש י ם של כל סופר וסופר.

התבלין השונים שבהם מתבל הסופר את דבריו אינם חשובים בעיני; הטעמים וההוכחות־החיצוניות, הפלפולים והוכוחים — לא כלום. העיקר בעיני היא תכונתו של הסופר, שאיפתו היותר נשגבה, תכליתו האחרונה. יש אשר אין הסופר מוצא מלים לרעיון היותר קדוש בעיניו או אוהב הוא לכסותו ולהסתירו כאם המסתרת את פרי בטנה מעיני זרים, ועלינו לבקש איזה מקום בדבריו ששם — בלי כל כונה מצדו — הוא נגלה יותר או כלו. אוהב הוא אחד העם לדבר בשבח „רוח ישראל״, בשבח ה„עבר״, בשבח „היהדות״, ודבריו במקצועות אלה אינם ברורים ומספיקים.

הלב יכאב בראותנו את „בעלי־הבתים״ השונים והצבועים השונים שבחובבי ציון מביאים ראיות מדבריו. הוי בלבול הדעות! איש הנלחם בכל ימיו בעד חירות הרוח הוא אילן גדול שבו תולים עצמם לפעמים מורדי אור אלה. באידיאַליסט גדול כמוהו מסתייעים בעלי „האינקוויזיציה הרוחנית״!...

מדבר הוא אחד העם על דבר „מרכז רוחני״ בארץ ישראל, והם הושבים שכמוהם כן גם הוא הפץ בישיבת ולוזין חדשה...

ואולם מסב אני את פני מן הנגמרים ההם, אני מבקש עיקר האידיאל החיובי של אחד העם ומוצאו בדברים האלה:

„עם כל תוקף אמונתם (של הנביאים) בנצחונו של הצדק המוחלט, הנה מה שישאו עיניהם כפעם בפעם אל „קץ הימים״ — יעיד עליהם, כי „רוח־הקדש״ שבלבם לחשה להם לפעמים מה רבה ומה קשה עוד העבודה הדרושה לבני אדם עד שיגיעו לידי כך, וכי בעבודה כזו אי אפשר להסתפק בעובדים יחידים ונפרדים, המתמכרים אליה איש איש בפני עצמו, במקומות ובזמנים שונים ובהפסקים בינתים; אלא צריך שתמצא לה „ח ב ר ה א ח ת ש ל מ ה, אשר מדור לדור, בלי הפסק, תהיה „נושא תמידי מיוחד״ לכה הצדק לעמת כל שאר הכחות השולטים בעולם; אשר מרצונה הטוב תקבל עליה את „העבדות״ הזאת, להשאר עד עולם תחת הממשלה המוחלטת של רעיון יחידי ולהמצא בעבורו במצב מלחמה תמידית עם מנהגו של עולם. ואת המשרה הזאת, הגדולה והנשגבה, אך לא יפה ומכובדה, ראו הנביאים (כדרכם תמיד לראות את הפצם הפנימי כאלו כבר ישנו במציאות בעולם החיצוני) על שכם אומתם הקטנה, באהבתם אותה. אידיאלם הלאומי היה לא „ממלכת כ ה נ י ם״ כי אם „מי יתן כל עם ה׳ נ ב י א י ם״ להיות גם הוא מצדו לכה מ ק ו ר י, כח הצדק, בתוך ההרמוניה המורכבת של החיים האנושיים בכלל, כמו שכך היו הם עצמם בתוך החיים הלאומיים שלו ביחוד״ („על פרשת דרכים״ צד 221).

כל היודע את טבע האידיאליסטים המופלגים לראות את א י ד י א ל ם ה ם מרומם ומנושא בפי מפלגת האנשים החביבה להם והיודע עם זה עד כמה אחד העם מוקיר ומכבד את הנביאים, יראה בדברים הנזכרים לא ה ק י ר ה על דבר התיחסותם של הנביאים לרעיון הצדק המוחלט ולעמם, כי אם ע י ק ר ת מ צ י ת ה א י ד י א ל ש ל א ח ד ה ע ם ע צ מ ו.

הפץ הוא אחד העם לראות את עמו הבזוי והשסוי נמצא „במצב מלחמה תמידית עם מנהגו של עולם״. הוא שם „על שכם אומתו הקטנה באהבתו אותה״ את „המשרה הגדולה והנשגבה הזאת״. „אידיאלו הלאומי״ ש ל א ח ד ה ע ם הוא לא „ממלכת כהנים״, כלומר לא ממלכת אנשים בינונים, כי אם „ממלכת נ ב י א י ם״, כלומר אנשים החיים ומתים בעד התגשמותו של רעיון הצדק המוחלט.

כמה אהבה, אמונה ובטחון צריכים להיות בלב האיש בשביל שיראה בעם של סחרנים ותגרנים „עם נ ב י א י ם״ ב ע ת י ד...

הדבר מובן: הרצון מביא לידי אמונה. ר ו צ ה הוא אחד העם למצא תוכן להיי עמו, ר ו צ ה הוא למצוא תוכן נשגב לצרותיו, ר ו צ ה הוא לראות בו את העם המביא גאולה לעולם...

יש אשר מבין אחד העם עד כמה רחוק הוא העם הזה לעת־עתה מהיות נושא אידיאלים, עד כמה אין כל זה יסוד היסטורי־מדעי ברור, כמה מן הסוביקטיביות יש בזה, והוא מסתיר את עיקרי אמונתו, כובש את „נבואתו״, מסבר את האזן ב„מלים שהתרוקנו מתוכן״...

„אלמלא קמו עתה — יאמר אחד העם שם עוד — נביאי ישראל מקבריהם והתבוננו על תוצאות פעולתם בכל רחבי ארץ, לא היתה להם אפוא כל סבה לישב בשלוה ולשמוח בנצחונם. אדרבה, עתה, אחר נסיון ארוך של אלפי שנה, היו מכירים עוד יותר את הצורך המוחלט במציאות נושא תמידי מיוחד לרעיונם ה כ ל ל י, היו מתמכרים מפני זה עוד יותר לרעיונם ה ל א ו מ י, וברגש עוד יותר בוער מאשר לפנים היו שבים וקוראים עתה: „מי יתן כל עם ה׳ נביאים״.

דבר שאין צריך לאמר הוא, כי מה שהיו הנביאים עושים „אלמלי קמו עתה מקבריהם" עושה אחד העם עתה...

אידיאלו זה של אחד העם, עם כל רוממותו וקדושתו, איננו מרגיע את רוחי. השאיפה הכבירה הזאת, עם כל אצילותה והודה, איננה מספקת לי.

מלבד מה שהאידיאל המוסרי לבדו איננו נותן תוכן שלם לחיי עמנו, מלבד מה שקשר „עם־נביאים" עם מרכז רוחני בארץ ישראל דוקא יש בו מעט מן המלאכותיות, הנה חסר באידיאלו של אחד העם עיקר אחד גדול, והוא רעיון ישועת ישראל בהוה...

לו הייתי מבעלי המלים, כי אז הגדתי לך, אחי, כי במקום שאתה מוצא את רומנטיותי שם אתה מוצא את ריאליותי. עכשיו שאיננו חפצים להתהדר איש לפני רעהו במלים, כי אם להבין ולהביע את כל מה שבעומק הלב, הריני צריך לבאר לך את היחס שבין התיחסותי לאדם בכלל ובין התיחסותי לישראל בפרט.

כמו שכבר הגדתי לך, אין אני יכול להסיח את דעתי בשום אופן מן האדם הממשי וצרותיו הממשיות. עם כל זה אין אני יכול להסיח דעתי מישראל הממשי ומצרותיו הממשיות.

מרגיש אנכי את כל תקפו וגדלו של צער ישראל הזקן, מרגיש אנכי את כל הכאב ההיסטורי, יודע אנכי היטב צערן של אבות, יודע אנכי את כל הטרגידיה הנוראה שבחיינו, אך כל זה אינו פוטרני בשום אופן מלשום עין על צערו של ישראל החי ומעונה ומדוכא עתה בכל רגע ורגע.

לא רק קיומו הרוחני של עמנו מוטל בסכנה, כי אם גם קיומו הגשמי, ובהיות יקר לי קיומו הגשמי כקיומו הרוחני אי אפשר לשכוח גם כן כי אם אין גשם אין לרוח אחיזה...

אחד העם עצמו אומר במקום אחד: „סגולה מיוחדת היא למלחמת הקיום, שהיא עצמה נותנת לכל חי בדרך התפתחותו את כלי נשקו הנחוצים לו וראוים לו לפי מעמדו בעולם: קרנים לשור, כנפים לעוף, אינסטינקט ידוע לדבורה, שכל ובינה לאדם ותכונות ומדות ודרכי חיים המתאימות למצבו בארצות גלותו ומסגלות להגן עליו מפני חצי השנאה והקנאה השואפות לכלותו בכל רגע. מן המקור הזה יצאה הסבלנות בלי גבול, יצאה אחדות הצבור עם ריבות היחידים, יצאו כל ה„חברות" השונות והמשונות, יצאו כל מעשי הצדקה והחסד של צבור ושל יחיד, ובכלל, כל אותה האורגניזציה החזקה מבפנים וכל אותם הדרכים הידועים בשם „שתדלנות" כלפי חוץ" (עפ"ד צד 25). הנה כן מבינים אנחנו, שבימי הדורות התיכונים נוסדה אורגניזציה חזקה שהתאימה לתנאי החיים אז, אבל ימי הדורות התיכונים כבר חלפו ועברו. התנאים אחרים לגמרי, הסביבה אחרת לגמרי, הכל נשתנה לגמרי, ולעם ישראל אין אור־גניזציה חדשה אשר תהיה במקום האורגניזציה החזקה הישנה. בימי הדורות התיכונים ובמאות הקרובות להם היה בחיי ישראל כח מאחד ומסדר שלם, ומה יש להם עתה?

אחד העם משיב על זה: „חבת ציון". אבל היש בכח חבת ציון ע"פ מושגו הרגיל של אחד העם, כלומר השאיפה לברא בארץ ישראל מרכז רוחני, ולו גם תהי השאיפה חזקה מאד, — לברא אותה האורגניזציה הדרושה? האורגניזציה הישנה הקיפה את כל חיי היהודי מיום הולדו ועד יום מותו, והשאיפה הזאת, שלרוב איננה ברורה גם למדברים בה תמיד, מקומה באיזה פנה מסותרת בלב...

בני עמנו רבים בארץ גליציה. נהנים הם מפרי שווי הזכיות ורובם עניים ואביונים גמורים. יען מה? יען כי לא דאגו בעד קיומם החומרי הכללי בסדר ובמשטר.

כי יגלו בני עמנו מאחת הארצות, כי יציקו להם, אנה יפנו? אנה ינוסו?

כי יצא חוק חדש באיזו ארץ לאסור על היהודים את הפרנסות שכבר החזיקו בהן, מה יעשו? איש בשר זרועו יאכלו.

בימי הדורות התיכונים ובמאות הקרובות להם התפתחה מפלגה שלמה של יהודים תלוים באחרים, הלא המה: רבנים, דיינים, שמשים שדכנים, חזנים וכו' וכו'. המפלגה הזאת היא עתה מפלגת עניים גדולה מאד.

מספר הלומדים והמתלמדים רב מאד מיום ליום, אבל רק אחד מאלף מוצא את לחמו בכבוד, והמותר יכתב בספר הקבצנים... החקים המעיקים שבכל הארצות מראים את פעולתם הרעה ביחוד על העניים. העניות מתרבה מיום ליום במדה מבהלת מאד מאד.

לא רק כי אין בקרב היהודים כל סדר ואחדות, כי אם גם אין כל הבנת הצרכים והענינים הכללים.

שם עם ישראל נודע בגוים לעם המסחר, עם הרוץ, עם מאוחד ומסודר. העמים מתאמצים להחלץ מן הקונקורנט הנורא הזה. הם מיסדים כתות מדיניות נגדו, מיסדים אגודות מסחר נגדו, אגודות להספקת צרכי החיים וכו' וכו', ומה יעשו היהודים?

(עוד יבוא)

עָלִים נוֹבְלִים.

ציור

מאת ניסן טוּרָב.

נשימתי כבדה, השעול לא יתן לי מנוחה, הדם מתפרץ מפי לפרקים — ואני יושב וכותב. האם לא שגעון הוא? למה ולמי אני כותב? מי יקרא את דברי? למי יש חפץ במחשבות איש ההולך למות וברגשותיו?.. אבל אני לא אוכל לשאת בדומיה את מכאובי וגם לצעק אין בי כח: אכתבה אפוא את אשר בלבי. מה לי וליתר בני האדם, בני אדם חיים, ההולכים קוממיות, השואפים רוח במלוא החזה, המלאים תקוה ושמחה? מה לי ולכל ההמון הזה? מה יתן ומה יוסף לי אם יקראו את דברי ומה חסר ממני אם לא יקראו? אין לי דבר עמהם. ישפטו אותי ככל אשר תורה אותם בטנם המלאה וראשם הריק. לי אחת היא. הלא על עברי פי פחת אנכי עומד...

בדד אנכי בחדרי הקטן. אין איש מבני הבית יערוב את לבו לבוא לראות את שלומי. יודעים הם מראש כי אגרשם מעל פני. רק אחותי נגשת לרגעים אל הדלת ומקשיבה. אמללה! הלא היא אהב תאהבני, ואני לא אוכל שאתה: לא אוכל. ראות פניה המלאים דאגה ועיניה האדומות מבכי, לפעמים חודרת אלי אנחה עמוקה, המתפרצת מלב אבי. אנכי הוא „הקדיש" היחיד אשר לו. צר, צר לי עליך, זקן נעזב, אבל מה אעשה לך? הן סוף סוף לך החיים ולי — מציקי מות; ואם גם לוחשות לפעמים שפתיך: „מי יתן מותי תחתיו" — אני לא אאמין לך... הוי מה שנאתי את כל העולם!

... ולוּ היה כל הדבר הזה רק מרמה אשר רמתני — ולוּ מראש היה כל חפצה רק למשכני ברשת אהבתה ולהשליכני אחרי כן אחרי גוה! כי עתה החשיתי, וגם יכולתי לשטות מעליה עתה בבוז ובשאט נפש, ואחרי זמן מה שכחתיה מלב, כאשר אני שוכח את השממית אשר ראיתי בשנה שעברה בקורי העכביש. אבל עתה... החשבון לא עלה יפה! נוכחה לדעת כי מספר אחד חסר מן הסך, ותפן ערף לי ותלך... האהבה יוקדת בלב — והמוח מצרף מספרים לחשבון. ואת הלא אָהַבְתְּ אותו: אני ראיתיה באש השחורה אשר בעיניך, ברטט לבך הקל, ברעידת קולך, בצחוק הקל אשר על שפתיך; אני חשתי את חום האהבה הזאת בכל אברי...

* * *

התזכרי עוד את יום פגישתנו הראשונה? האור היה שפוך על כל הארץ... הדבר היה לפני שש שנים. אני שבתי אז אל עיר מולדתי אחרי כלותי את חק למודי בבית הספר הגבוה לחכמת הציור. רענן הייתי אז ויפה ומלא כח. עני הייתי בכסף ובזהב, ועשיר בחזיונות ובדמיונות. התמונות אשר העליתי על הבד לא היו עוד משוכללות היטב, ואולם המבינים אשר מסביב כבר אמרו כי דבר שלא אדע מה הוא הטביע עליהן את חותמו וימתח עליהן את חוטי חנו. אנכי הרגשתי את זאת, ולבי פחד ורחב משמחה. בכל תקף רגשותי הרגשתי אז את נעם החיים. ובאחד ערבי הקיץ באת את למעוני אשר מחוץ לעיר, יחד עם אחותך הקטנה, לשאל את פי אם אתרצה אליך לצייר את תמונת אביך המת על פי פוטוגרפיה ישנה וכמה יהיה המחיר. אני ראיתיך וידעתי פתאם כי היום הגדול בא. אז ראיתי בעינך דמעה. ההיתה זאת טפה קדושה וטהורה או נטף מים פשוטים? אבל אז לא חשבתי בדבר הזה. העינים הנפלאות האלה — חשבתי אז — לא נוצרו לשפוך דמעות... כחצי שעה היית אז בביתי, ותתבונני בציורים ובתמונות אשר על הקירות ואשר על העמודים, ואחרי כן הלכת. זרם כח כביר בא אל קרבי, אשר לא ידעתי כמוהו מראש. התהלות אשר פזרת לציורי, הציתו אש נאוה בלבי; עדותיך עודדוני וירוממוני... הזוכרת אַת, אמללה, את טיולינו בשדה בערבי הקיץ ואת שירת נפשותינו? ואנחנו נדברנו איש אל אחיו כפעם בפעם על הספרות ועל החיים ועל מלאכת המחשבת. מדוע אין לנו העברים חרשי־אמן ניניים כיתר העמים ומדוע אלה המעטים אשר אתנו נוטרים כרמי זרים? – ואני נשבעתי אז להקדיש את כשרוני רק לעמי, לעמנו... התזכרי?

ואחרי כן — ציורי הגדול... כמעט ארבע שנים עבדתי עבודה קשה ותכופה עד אשר עלה בידי לשכללו כחפצי. הרופא אומר, כי עבודתי זאת אשר עבדתי בלי הרף התישה את כחי. אבל איך יתכן כי עבודה אשר האדם עושה באין אונס ובאהבה תהיה לו לרועץ? ומי יוכל לאהב את עבודתו יותר מאשר אהבתיה אנכי?

הנה היא תלויה שם, תמונתי בת־אוני, על הקיר. למרות התהלה הרבה אשר פזרו לה סופרי עיר המלוכה, אחרי אשר הוצגה בתערוכה, לא נמצא לה דורש אף אחד מאחינו בני ישראל לקנותה, ולמכור לנכרי לא חפצתי. אני לבני עמי שרתי את שירת הנקם הזאת על פני הבד רחב הידים... אמנם כן: תמימות היתה עוד בי, אני עוד האמנתי באידיאלים. וגם אמנם רק אידיאל אחד קרוב ללב האדם עלי אדמות— נקם ושלם. הה, לו יכלתי לקחת נקם גם ממך, נאלחה, ומכל יושבי תבל על חיי הבורחים מפני, על החיים אשר אני אוהב ככה ואשר הם נגזלים עתה ממני בחזק יד ובלי משפט! ואני לא לשוא בחרתי לתמונתי את התכן הזה; לבי הגיד לי, כי יבא יום וגם אני אשאף לנקם כ„שמשון" שלי. הביטו נא אליו: הנה הוא עומד נשען על העמודים הרמים, אשר בית דגון הנהדר נכון עליהם, רחב כתפיו — אימה. כל מבנה גוו — כלביא. רק שבע מחלפות ראשו גלחו ויהפכו מעט את יפיו לזועה. והוא לבוש קרעים ומבעד כתנתו העבה נשקף לוח לבו השואף נקמה. ראשו מורם השמימה לעמת קרני השמש המזהיבים את פניו החורים ושפתיו לוחשות תפלה. הוא מקשיב אל השחוק הפרוע אשר למעניו ומנדיו הפלשתים. ואנשים באו הלום למאות ולאלפים לראות את אויבם מחריב ארצם בעניו ובשפלותו; המה באו לשחק בנשר הגדול, אשר קצצו במרמה את כנפיו, להתעולל בארי, אשר צדו בערמה ויגזרו את צפרניו החדות... שמחו, בני עולה! התהוללו, מוגי לב! שמחתכם עד ארגיעה... לולא שכורי נצחון ותאוה הייתם, כי עתה עמד הדם משטוף בגידיכם למראה הגבור הנופל, אשר הצבתם לכם לראוה... האין אתם רואים איך הוא לופת בכח את עמודי הבית? האין אתם רואים, אמללים ונבזים, כי לוח לבו עולה ויורד כגל אדיר בתוך הים? חכו! עוד מעט קט, עוד רגע — וקול נורא, כקול אריה בשאגו, ישמע באזניכם.— „תמות נפשי עם פלשתים" — יקרא הגבור הנערץ בפעם האחרונה, ויט בכח את העמודים...,

מה מקנא אני בך, שמשון, ומה חשקה נפשי להיות תחתיך!

ואת באת אלי בבקר, יום אשר יעדתי לך להראותך את תמונתי בשלמותה, כי עד העת ההיא הראיתי לך רק כל סקיצה וסקיצה לבד וכל שטודיה ושטודיה לבד. את הייתי חורת פנים ותרעדי בכל יצורי גוך. גם בנפשי אני לא היתה מנוחה שלמה, למרות בטחוני הגדול בכשרוני. בברכים כושלות, כאיש המצפה למשפטו אשר יצא לחיים או למות, קרבתי אל העמוד וארים את המכסה מעל פני הבד, קוי השמש הזהיבו כרגע את פני הצבעים הרעננים. ואני זוכר את עיניך אשר נפקחו לרוחה ברגע הזה ואת פיך הפעור למחצה ואת קריאתך הקלה: אה!.. וככה נשארת כמצבת שיש במשך רבע שעה. אף הגה לא הוצאת מפיך. אחרי כן נפלת על צוארי, ותשקיני, ותבכי... אין זאת כי לא ידעת עוד אז, כי חולה אנכי וכי אין לך לנגוע בי, מיראה פן תדבק בך מחלתי...

— התמונה הזאת נוראה מאד! קראת אחרי כן.

— מדוע נוראה? — שאלתיך.

— כי כלה אומרת נקמה אשר אין לה קץ וגבול; הוד נורא לתמונה הזאת; רק איש רע לב יוכל לצייר דברים כמו אלה... אמנם כן: רע לב אתה, ואני לא ידעתי.

ועוד הפעם נשקתני.

— אבל לראש־הדבר לא שמת את לבך, עניתי, לא שמת לב אל המנוחה והעליצות על פני האנשים, אשר המות מרחף על ראשיהם. הן עוד רק רגע, וכל האנשים שכורי הנצחון האלה יתכוצו מכאב אנוש ויפרפרו כהלומי שבץ תחת משואות בית מקדש, ועתה אינם יודעים עוד מאומה... זה הוא הדבר הנורא באמת בתמונה הזאת..

ובדברי התפרץ קול שעול חזק מפי. בפעם הראשונה קרה לי כדבר הזה בעודי בחברתך, ואני ראיתי איך נפלו פתאם פניך.

— מה זאת? מה היה לך? -- שאלת ברעדה.

— אין דבר, אין דבר: הרגעי...

אין אני יודע, האם כבר נבא לך אז לבך, כי תהום נפתחת בינינו, או כי באמת ובתמים דאגת לשלומי, אבל מנוחתך נגזלה. את התבוננת בעין בוחנת אל פני.

— איך היה הדבר, כי אני לא ראיתי בכל העת הזאת מה שָׁנָה מראיך! — קראת, ואתה רע־לב, מדוע לא הגדת לי כי חולה אתה?

— אבל אין אני חולה עד מה...

— אל תשקר! קראת בקול מצוה, היום אחר הצהרים אנחנו הולכים אל הרופא.

ואני הכרחתי להודות, כי כבר שאלתי פעמים מספר בעצת הרופא.

— ומה הגיד לך?

— לא דבר. אין כל סכנה. רק מנוחה ומאכלים מבריאים נחוצים לי, וזה כל הדבר...

למן היום ההוא נגזלה מנוחת שנינו. היא בכתה במסתרים, ואותי אלצה לחיות על פי עצת הרופא לכל הפרטים והדקדוקים. הדבר הזה הרע לי עוד יותר, ואני החלותי להרגיש, כי חולה אני כאמת. בין כה וכה הכרתי, כי ההכנות אשר עשתה זה ירחים אחדים ליום חתונתנו נפסקו פתאם. לא היה די אמץ בלבי לשאל את פיה לפשר הדבר, והיא היתה כלא יודעת. אז הלך פחדי הלוך וגדול... יום רדף יום, שבוע — שבוע, ואני הולך הלך ודל, הלך ודל... כמה סבלתי ונשאתי במשך הזמן הזה! והיא — היא עמדה מנגד ותתבונן אלי. מאנה לעזבני כלה, אבל גם לקרבני לא חפצה עוד... וככה עברה שנה תמימה.

הוי פתיה! אלו התאמצת להרגיעני, לנחמני, ולהראות לי כי נכונה את לתת לי את ידך לעזרה, כי עתה היי בטוחה אשר אנכי לא לקחתי מידך את הקרבן הזה, אבל את יראת, מוגת לב, ותסוגי מעט מעט אחורנית...

כל הרופאים, אשר שאלתי בעצתם אמרו פה אחד, כי מחלתי תוכל להרפא. רק אוהב נאמן דרוש לי, אשר ישום עלי עין. ואת התחמקת ותחכי עד אשר „יתברר" הדבר. יעצתני לשוב כמעט אל בית אבי, למען תוכל אחותי לשום עלי עין לטובה. שטף הדם אשר התפרץ מפי אחרי שיחתנו זאת, ידיך שפכו...

השמור עוד אתך המכתב, אשר שלחתי אליך, או אם קרעת אותו לגזרים ותשליכהו אל האח? לי אחת היא. אני זוכר את הדברים אשר כתבתי אליך. לא יתכן כי ארם חרפה לא כסה אז את פניך... אני כתבתי לך כי ברור הדבר אשר חולה שחפת אנכי, ועל כן אני מבקשך ראשית, כי תחדלי מעשות איזו הכנה ליום חתונתנו, ושנית — כי תחדלי מבקרני בביתי, בשגם סכנה גדולה נשקפת לכל רואי פני... חא־חא־הא! ואת התנהגת כתלמידה מקשיבה, כילד בעל נמוס, ולא הוספת עוד לבוא אלי... שמעתי אחרי כן מאחורי הפרגוד, כי נוגה את ובוכיה מן היום אשר גרשתיך מעל פני. כן מבין אנכי: בכית על כי הוליכך לבך שולל לאהב איש ידוע חולי, ואולי — מי יודע? — אולי גם על כי אין לך עוד אחר תחתי... הנחמי, יונתי! אחרי ימים רק עוד מעטים יעברו הסוסים עטופי השחורים עם העגלה השחורה על פני חלונך, ואני — סמל אהבתך במשך שנים מספר — אנוח בעגלה הזאת כבול עץ, אשר עוד מעט ועלה בו רקבון. ובעד החלון תשקופי, ודמעה תתגלגל על להיך הלבנה לעין כל המלוים... וכלם, כלם ינודו לך... ואחרי כן תסירי את בגדי אלמנותך ותסעי אל העיר הגדולה אשר שם גואליך וקרוביך, ושם ידברו בך „נכבדות"... בטוח לבי, כי תבחרי באחד הרוקחים; רוקח הלא הוא דבר טוב עד מאד: בעל תעודה וסוחר כאחד... כמובן, עוד יותר טוב — דוקטור. אבל לך רק ארבעת אלפים, והיה עליך להסתפק ברוקח. אין רע, תמתי: נשבעתי לך, כי תהיי אשה מאשרה...

... וזה הוא כל ה„מעשה"? — ישאל בעקימת שפתים האיש, אשר בידו יפלו אחרי מותי הקרוב ה ע ל י ם ה נ ו ב ל י ם האלה.

— כן, זה הוא כל המעשה. ואם איננו מוצא חן בעיניך — אני הן לא למענך כתבתיו. כתבתי את הדברים בידי הרועדת ובהפסק בין שעול לשעול, באשר לא יכולתי לעצור ברוחי.

תמונה, אשר ראיתי בהיכל אירמיטיש בפטרבורג, מרהפת לנגד עיני. „בריאת העולם" שם התמונה, ואייבזובסקי הוא יוצרה. על פני הבד הגדול השך עולמים. דומיה ועלטה בכל מלוא רחב העולם. רק באחת הנקודות הופיע קו אור אדום. והקו הודר בעד האפלה הנוראה ומהריד את ממלכת אין־כל זאת. במרחב אין־קץ יבקע השחר הראשון. והשחר הולך הלך והשתרע. הלך ואור. והאור לוחם עם חשכת הנצח, ואולם אין זאת כי משחק הוא לאויבו: כל צעד וצעד הוא נצחון נעלה. עוד מעט והיה אור בכל אפסי תבל, והבריאה תתעורר לחיי אין סוף... נהדרה התמונה הזאת ונשגבה, ואולם לבי לא ילך עתה אחריה. לו יכלתי אני למשוך עתה במכחול הצירים כי עתה תמונה אחרת צירתי. את ההפך הגמור מן התמונה ההיא: אנכי צירתי את שלטון החשך, המות, הכליון... את הצבעים השחורים מכל שחור הייתי מוציא מארגז הצבעים אשר לי והייתי מכסה בהם בד רחב, רחב. צל על פני צל, כתם על גבי כתם. ובאחת הפנות הייתי עושה קרן אור לבן ההולך הלך ונדעך... ובתוך הנקודה הזאת הייתי רושם את פני השטן, אשר שחוק אימה מרחף על פניו ופניו מפיקים זועה: שחוק שמחה לאיד כל העולם ההולך לאבדון, לכליון נצח... כי מה לשטן אם עוד מעט, עוד רגע וגם הקו האחרון יכבה, וגם הוא, הרע שביצירי תבל, יחדל מהיות ומהרע?...

מדוע קצרה ידי מהוציא אל הפעל את מחשבתי הזאת? מדוע לא כח אלים כחי, ולו רק רגע אחד? לו יכלתי, כי עתה מחיתי את כל החיים מעל פני האדמה, החשכתי את אור השמש והירח, הרסתי כל מוסדי תבל... מה מאשר הייתי, לו יכלתי למשוך אחרי דומה את כל יושבי תבל ולהושיב לנצח את המות לכסא! מה נעים היה לי לשאף רוח בפעם האחרונה, לו ידעתי, כי יחד אתי יחדל כל לב מהתדפק, כל עין מראות, כל אזן משמוע, ולו ידעתי כי אחרי לא ישאר דבר!...

אבל עתה — מסביב חיים ושירה. השמש בררתה ימה מכסה את פני השמים בפאת מערב בזהב פרוים, הלבנה העומד על יד חלוני מניע אט את עליו הירוקים ומתפלל בקול דממה דקה, הצפרים קוראות „שמע" בקול צפצף נעים ומתעתדות לנום שנתן על הדליות הרעננות... מעבר הרחוב חודר אלי שחוק אנשים ונשים וזמירות ילדים... וכל הקולות האלה יוצאים מתוך לב בריא, מתוך ראה חזקה... בכל פנה הוד החיים, ובלבי האנוש — קור הקבר... כעס ומכאובים מלא אנכי. הנני מקלל בלבי את יום הולדי ואת כל החיים... אני. אני השטן, אשר אמרתי לציר על תמונתי הנוראה, ואין אני בוש להשמיע כדבר הזה באזני כל... אני הולך למות, ואין את נפשי לשקר... אבל מה בצע בכל אלה? הלא אין אונים אנכי... יכול אוכל רק להרק את שני ולחכות אל המות, כי יבא בקרוב ויפדני . . . .

. . . .

והקול אשר אני שומע מאחרי הקיר?

כן — אחותי הטובה, אחותי האמללה בוכה... אולי היא היחידה, אשר תשפוך את דמעותיה עלי בלב תמים, בלי חנף ובלי חשבון. אבל גם היא תשכחני. הנערה תבכה לי שנה, שנתים... אחרי כן תנשא לאיש, תלד בנים ותחיה ככל יתר נשי ישראל... חדלי אפוא מבכי. הן רק עוד שבוע, עוד שבועים: המות בא יבא...

הנשימה כבדה, השעול לא יפסק, הלב כואב והדם מתפרץ, מתפרץ...

Verlag „Achiasaf". — Herausgeber, verantwortlicher Redacteur u. Buchdrucker: Josef Fischer, Krakau.